

Unga människors upplevelser av att ha en far eller mor i fängelse

Maria Östling

Handledare: Professor Gunilla Preisler
Psykologexamensuppsats, 20 poäng, VT 2006
STOCKHOLM UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

Unga människors upplevelser av att ha en far eller mor i fängelse*

Maria Östling

Barn till frihetsberövade är en osynlig grupp i vårt samhälle. Separationen från den frihetsberövade föräldern påverkar barnet olika beroende på barnets ålder, straffets längd och tidigare separationer. Ingen forskning har tidigare genomförts på denna grupp i Sverige. Syftet med föreliggande studie var att söka förstå och beskriva de upplevelser som barn till frihetsberövade har. Sex intervjuer genomfördes med sex unga människor i åldrarna 13- 22 år som hade/hade haft en eller båda föräldrarna i fängelse. Intervjuerna spelades in, transkriberades och analyserades med induktiv tematisk analys. Resultatet visade att barn till frihetsberövade ofta lever under utsatta förhållanden. Erfarenheter av övergivanden, separationer och traumatiska händelser var vanligt. Undersökningen visade också på betydelsen av väsentlig information om föräldrarnas frihetsberövande och av vänner. Stöd från samhället, genom bland annat bättre samverkan mellan myndigheter, efterfrågas.

Nyckelord: barn till frihetsberövade, utvecklingspsykologi, intervjustudie, kriminalvård

* Jag vill passa på att tacka de unga människor som tog sig tiden och kraften att tala om sin livssituation med mig. Ni vet själva vilka ni är. Ett varmt tack riktar jag också till min handledare Gunilla Preisler för engagemang och inspirerande professionalism.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	5
Kriminalvårdens verksamhet	6
Rapporter som behandlar barn till frihetsberövade	6
Frivilliga organisationer som arbetar med frihetsberövade och deras barn	7
Barn och barns rättigheter	8
Tidigare forskning	9
Teoretisk bakgrund	10
Anknytningsteori	10
Barnets emotionella utveckling	11
Barnets identitetsutveckling	12
Barnets utveckling av självet	13
Barnets kognitiva utveckling	13
Barnets moralutveckling	14
Barn och separationer	15
Tonåringar och unga vuxna	16
Syfte och frågeställningar	16
Metod	16
Undersökningsdeltagare	16
Förberedelser inför datainsamlingen	17
Datainsamling	18
Analys	18
Förförståelse	20
Etiska överväganden	20
Att presentera resultaten	20
Resultat	21
En otrygg vardag	21
<i>Familjestruktur</i>	21
<i>Boende och tidigare placeringar</i>	21
<i>Skola/Arbete</i>	23
<i>Föräldrars arbete</i>	23
<i>Ekonomi och syn på pengar</i>	24
<i>Incidenter</i>	24

Brott och straff	26
<i>Tankar om brottet och straffet</i>	26
<i>Strafftid och plats</i>	27
<i>Reaktion på anhållan</i>	28
<i>Upplevelse av föräldrarnas frihetsberövande</i>	29
Kontakten med föräldern	29
<i>Telefonkontakt</i>	29
<i>Besök</i>	30
<i>Permission</i>	32
<i>Upplevelsen av att återses och skiljas åt</i>	33
Följder av föräldrarnas frihetsberövande	34
<i>Emotionella konsekvenser</i>	34
<i>Egna problem</i>	35
Omgivningens betydelse	36
<i>Att berätta om föräldrarnas frihetsberövande</i>	36
<i>Omgivningens reaktioner</i>	38
<i>Omgivningens stöd</i>	39
<i>Vänner</i>	40
Identifikation med föräldern	41
<i>Relationen till mamma</i>	41
<i>Relationen till pappa</i>	43
<i>Självbild</i>	46
Tankar om framtiden	47
<i>Framtidsplaner</i>	47
<i>Relationen till föräldrarna</i>	48
Diskussion	48
Metoddiskussion	48
Författarens förståelse	50
Resultatdiskussion	50
<i>En otrygg vardag</i>	50
<i>Brott och straff</i>	52
<i>Kontakten med föräldern</i>	53
<i>Följder av föräldrarnas frihetsberövande</i>	53
<i>Omgivningens betydelse</i>	54
<i>Identifikation med föräldern</i>	55
<i>Tankar om framtiden</i>	57
Barn till frihetsberövade- avslutande diskussion	57
Förslag till vidare forskning	58
Referenser	58
Bilaga 1: Brev till föräldrar	61
Bilaga 2: Brev till barnen	63
Bilaga 3: Skriftligt tillstånd	64
Bilaga 4: Intervjuguide	65

Inledning

Idag lever uppskattningsvis 8000 barn i Sverige separerade från sin frihetsberövade förälder (Kriminalvårdsstyrelsen & Socialstyrelsen, 1998). Det finns dock ingen formell statistik på området och mörkertalet bedöms vara högt. Eftersom återfallsrisken i kriminalitet är hög, kan detta även antas ske vid flera tillfällen under barnets liv. I USA uppskattas att 1,5 miljoner barn hade en förälder i fängelse år 1999. Av alla amerikanska barn under arton år har alltså 2 procent en förälder i fängelse. Detta är en ökning med 500 000 sedan år 1991. Framförallt har antalet fängslade mödrar i USA ökat dramatiskt under de tre senaste decennierna. Anledningen till detta antas vara att färre släpps tidigare ur fängelse och fler döms till längre straff (Mumola, 2000). Ju fler som straffas och desto längre straffen blir, desto fler barn involveras och påverkas av detta (Van Nijnatten, 1998).

Barn till frihetsberövade föräldrar har kallats ”de sällan nämnda och ofta bortglömda brottsoffren” (Melin, 1998, sid 7) och de drabbas på flera olika sätt. Barnet upplever ofta stor saknad efter den fängslade föräldern och får ofta parallellt utstå socialt avvisande från omgivningen. Många barn väljer att inte berätta om föräldrarnas frihetsberövande och bär därmed på en hemlighet. Den närvarande föräldern kanske dessutom misslyckas att ge adekvat stöd till barnet på grund av egna problem. Den holländske forskaren Carolus van Nijnatten (1998) menar att barn till frihetsberövade är en särskilt utsatt grupp och jämför dessa med barn till skilda föräldrar, psykiskt sjuka och kollaboratörer. Många av dessa barn har själva bevittnat våld eller själva utsatts för övergrepp. I vissa fall har barnen en kontakt med eller har omhändertagits av socialtjänsten. Trots detta är få samhällsinsatser riktade till intagnas barn (Melin, 1998). Detta kan dels anses vara negativt ur barnens perspektiv men också ur ett brottsförebyggande samhällsperspektiv. Enligt U. S. Department of Justice (Mumola, 2000) löper barn till frihetsberövade fem gånger högre risk att själva hamna i fängelse än andra barn.

Van Nijnatten (1998) ser föräldrarnas fängslande som en allvarlig riskfaktor för barnets psykosociala utveckling. Det huvudsakliga problemet ligger i separationen och frånvaron av föräldern. Utöver det kan föräldrarnas frihetsberövande ge effekt på familjen och därmed omhändertagandet av barnet. Hur ett barn hanterar svåra situationer och psykologisk stress är beroende av barnets ålder och personlighet samt av miljömässiga faktorer. Det har även betydelse hur nära relation barnet haft till den gripna föräldern samt om han/hon varit närvarande vid själva gripandet och hur det i sådant fall gick till. Vid ett dramatiskt gripande kan barnet uppvisa starka krisreaktioner. Vissa barn kan reagera med matvägran, andra med koncentrationssvårigheter (Melin, 1998).

Om en av föräldrarna hamnar i fängelse ökar den ekonomiska bördan för den förälder som är ensam familjeförsörjare. Föräldern utanför är ofta stressad och deprimerad över vad som hänt (Melin, 1998). Detta påverkar barnet i hög utsträckning eftersom han/hon är beroende av sina föräldrar och de livsvillkor de lever under (Andersson & Hållander, 1996). Forskning visar att det är kombinationen av riskfaktorer barnet exponeras för som avgör barnets möjligheter till utveckling (Borge, 2005). Om en familj stöter på många svårigheter på samma gång ökar risken att barnet påverkas negativt.

Kriminella möter ofta en attityd från omgivningen som säger att de inte kan vara föräldrar. När det handlar om vuxna som begått brott väcks ofta tankar hos omgivningen om deras lämplighet som föräldrar. Enligt artikel 2 i FN:s deklaration om barnets rättigheter ska konventionsstaterna arbeta för att skydda barnet från alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars eller vårdnadshavares ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro. En marginalisering från samhällets sida kan leda till ytterligare problem i familjen (Van Nijnatten, 1998).

Van Nijnatten (1998) påpekar att barn till frihetsberövade föräldrar inte klassificeras som en grupp någonstans och att deras situation uppmärksammas i mycket liten omfattning av politiker, hjälporganisationer och forskare. Våldigt lite forskning har utförts på effekten av föräldrarnas frihetsberövande på barnet.

Kriminalvårdens verksamhet

Kriminalvårdens främsta uppgift är att minska brottsligheten och öka tryggheten i Sverige. Ett av de främsta målen är att motverka att klienterna ska återfalla i brottslighet och därför framhåller man ofta sitt brottsförebyggande arbete. Kriminalvården verkställer påföljderna fängelse, skyddstillsyn och villkorlig dom med samhällstjänst. Man utför också personutredningar före dom, ansvarar för häktesverksamhet och transporter av dömda och andra grupper inom och utom landets gränser. Under 2003 anmäldes drygt 1,2 miljoner brott i Sverige varav 29% klarades upp. De flesta brott handlar om stöld, skadegörelse, bedrägeri och misshandel. Runt 95 procent av de intagna på landets fängelser är män. Över hälften av dem som tas in på fängelserna är missbrukare av narkotika, alkohol eller båda. En av tre är sambo eller gift. Drygt var fjärde intagen saknar bostad och hälften är arbetslösa när de ska påbörja sitt fängelsestraff (<http://www.kvv.se/upload/Informationsmaterial/KIS2006%20redigerad.pdf>).

Kriminalvården har inte något uppdrag när det gäller intagnas barn. Men de berörs indirekt. Genom att Sverige har undertecknat barnkonventionen ska hänsyn tas till barnet i beslut som berör dem. Vid häktning eller inskrivning på anstalt finns idag inga formella krav på att en ny intern ska tillfrågas om det finns barn i familjen. Barn som kan tänkas behöva stöd till följd av föräldrarnas frihetsberövande löper därför stor risk att inte uppmärksammas.

Rapporter som behandlar barn till frihetsberövade

Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen fick 1997 uppdraget att se över förhållandena för barn till frihetsberövade i Sverige. Uppgiften var att lämna förslag till åtgärder som kan minska skadeverkningarna för barnen. I rapporten "Barn med frihetsberövade föräldrar" (1998) presenteras undersökningen. Där nämns att polisens metoder och rutiner i samband med att en förälder frihetsberövas bör vara sådana att de tar hänsyn till barnens behov. Man ger också förslag på hur man ska kunna säkerställa att myndigheter får kännedom om barnens existens. Vidare diskuteras förhållandena för de barn som vistas tillsammans med en frihetsberövad förälder på en anstalt. Detta anser man, bör bara ske om vistelsen är till för barnets bästa och ingen bättre lösning finns att tillgå. Andra rekommendationer är att barns besök på anstalten bör underlättas, att

föräldrarna bör få stöd i sin föräldraroll och att samarbetet mellan berörda myndigheter bör förbättras.

I rapporten "Straffa inte barnet!" (2004) kritiserar Barnombudsmannen (BO) kriminalvårdens bemötande av de intagnas barn. Vissa förbättringar på området medges men förutsättningarna för att barnen ska kunna upprätthålla en positiv och meningsfull kontakt med föräldern kan fortfarande utvecklas. I rapporten uppmärksammas det faktum att i stort sett alla häkten och anstalter saknar personal som är utbildad att ta emot barn vid besök. Man lyfter också fram att möjligheten för de intagna att ha telefonkontakt med barnet varierar från anstalt till anstalt. BO anser att ett mer enhetligt system vore att föredra samt betonar vikten av att barnen själva ska ges möjlighet att uttrycka sina åsikter angående sin situation. Båda dessa nämnda rapporter uppmärksammar bristen på kunskap vad gäller denna grupp barn och deras situation. Behovet av vidare forskning betonas.

Frivilliga organisationer som arbetar med frihetsberövade och deras barn

Föreningen Riksbryggan är en ideell förening som anordnar utflykter, läger, pysselstunder, målarkurser, barn-, mamma- och pappagrupper för barn/vuxna som har någon närstående i fängelse. Barn- och ungdomsgrupperna bygger på en pedagogisk modell som ofta används i arbete med barn till missbrukare. Ordförande i föreningen är Rädda Barnens pressansvarige; Mie Melin. Det finns åtta verksamma Bryggor runt om i Sverige. Deras målsättning är att erbjuda stöd till barn till frihetsberövade, till de frihetsberövade föräldrarna och till den förälder som har huvudansvaret för barnen när deras partner avtjänar fängelsestraffet. Man strävar också efter att sprida kunskap om dessa barns situation och att ge rådgivning om barns utveckling, föräldraskap eller i juridiska frågor.

Bryggan Stockholm startades år 2002 och hade i början av år 2005 haft besök av 261 barn och ungdomar och 247 föräldrar. Bryggan arbetar utifrån övertygelsen att barn, så länge det kan anses vara för barnets bästa, behöver sina föräldrar även om denna/denne begår brott. Man samarbetar med organisationer som Kriminalvården, Rädda Barnen, Kris (Kriminellas Revansch i Samhället), Röda Korset och Stadsmissionen. I och med att verksamheten är ideell, kämpar Bryggan med att hitta former för en långsiktig finansiering (Verksamhetsberättelse Bryggan Stockholm, 2004).

I Göteborg finns en organisation vid namn Solrosen, som arbetar med samma målgrupp som Bryggan gör. Där drivs bl a en pedagogisk gruppverksamhet för barn- och ungdomar med en förälder i fängelse. Genom detta vill man ge barnen en möjlighet att träffa andra i samma situation. Att dela sina upplevelser med andra och förstå att man inte är ensam i sin situation kan vara en viktig upplevelse för många av dessa barn. I gruppverksamheten jobbar man mycket med att lära barnen att se sina resurser samt att själva skydda sina gränser (Personlig konversation, Petra Boström, 3 mars, 2005).

Föreningen BRIS (Barnens rätt i samhället) tar emot ett begränsat antal samtal från barn till frihetsberövade. För att få en statistisk uppgift om omfattningen av deras kontakt med dessa barn gjordes en sökning i BRIS barnkontakter från 2004 (av Peter Irgens) den 13 maj 2005. Eftersom innehållet i alla kontakter som BRIS har med barn och

ungdomar registreras var detta möjligt. Sökningen gav drygt 20 träffar där barnet hade någon förälder i fängelse just då. Hos dessa beskrevs bland annat hur den kvarvarande föräldern sviktade i sitt omhändertagande av barnet, eller inte lät barnet ha kontakt med den frihetsberövade föräldern trots att han/hon önskade detta. Längtan och saknad efter den frihetsberövade föräldern uttrycktes av någon. Undran om barnet har rätt att längta efter sin förälder fanns. Något barn beskrev hur hon/han inte alltid kunde följa med vid besök på anstalten när flera andra släktingar också ville träffa föräldern. Detta eftersom fängelset bara tar emot ett visst antal besökare varje gång. I någon kontakt hade föräldern inte fått permission till barnets födelsedag. Ett annat barn berättade om egen kriminalitet och identifiering med den egna föräldern. Andra aspekter av ämnet, som berördes i telefonsamtalen, handlade om barn som blivit retade i skolan på grund av detta, barn som tagit på sig skuld för föräldrarnas brott och barn som oroade sig för att bli som sina föräldrar. Även oro för att en förälder skulle hamna i fängelse uttrycktes.

Barn och barns rättigheter

En dryg femtedel av Sveriges befolkning utgörs av barn (Andersson & Hollander, 1996). Med barn menas, enligt definitionen i FN:s Konvention om Barnets Rättigheter, alla människor som är under 18 år. Barns livsvillkor kan dock på många plan inte anses vara kända av forskare/samhället på grund av att barn ofta beskrivs i relation till vuxna. Begrepp som "barns bästa" och "barns rätt" är centrala när det rör barnrelaterade frågor. Andersson och Hollander (1996) konstaterar att dess begrepp förändras över tid och i relation till samhällets utveckling.

Barns rättsliga ställning har på senare år stärkts i svensk lagstiftning. Formuleringar gällande barn i lagstiftningen har ändrats från att föräldrarna har vissa förpliktelser gentemot sina barn till att barnen har vissa rättigheter. I Föräldrabalken regleras förhållandet mellan föräldrar och barn. Där står bland annat att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Det står också att barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Psykiska och materiella behov är lika viktiga att tillgodose. I lagen står också att ett barn ska behandlas med aktning för sin person. Om en förälder brister i omsorgen, t ex genom missbruk, på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa och utveckling kan föräldern förlora vårdnadsrätten. Kommunen har, enligt Socialtjänstlagen (SoL), det yttersta ansvaret för att barn och ungdomar får växa upp under trygga och goda förhållanden (Andersson & Hollander, 1996).

Sverige hörde till de första 20 stater som redan 1990 ratificerade FN:s Konvention om Barnets Rättigheter. I konventionen är barns rättigheter formulerade i ett antal artiklar som behandlar ekonomiska, sociala, kulturella, medborgerliga och politiska rättigheter. Till dessa hör barnets rätt till sina föräldrar, till yttrandefrihet, att komma till tals och till en skälig levnadsstandard. Barnet har också rätt till hälsa och sjukvård, till utbildning, till social trygghet och socialförsäkring, till barnomsorg samt till kultur och fritid. FN:s Konvention om Barnets Rättigheter innehåller också paragrafer om dess förverkligande och om övervakning av dess efterlevnad. Den bärande tanken i denna konvention är att barnet ska räknas som en självständig individ och därmed ha fullt och lika människovärde som vuxna. Barnets vilja ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Vid beslut och avgöranden som rör barnet ska barnets vilja

och önskningskomma i främsta rummet. Principen om barnets bästa är synonym med principen om barnens rätt. Denna innebär att hänsyn ska tas till barns intressen vid alla beslut och insatser som rör dem. Trots detta är det sällan som barns egen vilja klarläggs. Barn kan exempelvis inte kräva sin rätt till umgänge med en förälder som inte vill och barnets uppfattning kan dessutom vara svår att tolka (Andersson & Hollander, 1996).

Enligt artikel 9 i FN:s Konvention om Barnets Rättigheter (Utrikesdepartementet, 2003) ska konventionsstaterna säkerställa att inget barn skiljs från sina föräldrar mot sin vilja, om detta inte bedöms vara nödvändigt för barnets bästa. Sådana fall kan vara vid övergrepp, vanvård eller då föräldrar flyttat till olika orter eller separerat och ett beslut måste tas om var barnet ska bo. Barnet har vidare rätt att upprätthålla ett personligt förhållande och en direkt kontakt med båda föräldrarna.

Tidigare forskning

Den forskning som finns på området kommer från andra länder, främst från USA, och berör då framförallt de intagnas reaktioner på frihetsberövandet och den eventuella separationen från barn och familj. En studie, baserad på 54 kvinnliga f d fångar visade att separationen från barnen skapade en ökad stress och påverkade kvinnornas självkänsla negativt (Pogrebin & Dodge, 2001). Mödrar med flera barn kunde se sina barn placeras i olika fosterhem utan möjlighet att kunna träffa dem. För de som hade velat återfå vårdsnaden efter avslutat fängelsestraff var möjligheterna små. Att inte få träffa sina barn, eller bara kunna ha begränsad kontakt med dem samt med sin man sågs som den mest smärtsamma delen av fängeslivet.

Studier som undersöker barnens upplevelser är svåra att hitta. Den forskning som finns visar sig ofta vara litteraturgenomgångar, eller baserat på ett mycket litet urval. Poehlman (2005) hävdar att barn till frihetsberövade är en växande grupp som studerats alldeles för lite. Hon har studerat anknytningsmönster hos 54 barn i åldrarna två till sju med en moder som nyligen frihetsberövats. Så många som 63 procent av barnen visade sig ha en osäker anknytning. Trygg anknytning var vanligare hos äldre barn som hade ett stabilt omhändertagande och hos de barn som reagerade med ledsnad istället för ilska på separationen från modern. Barnen uppvisade olika emotionella reaktioner på moderns frihetsberövande. Sorg, oro, förvirring, ilska, ensamhet, sömnproblem och tillbakagång i utvecklingen (regression) var de vanligaste. Poehlman betonar betydelsen av öppen kommunikation med barnet.

Murray och Farrington (2005) hävdar att barn vars föräldrar suttit i fängelse under deras uppväxt (0-10 år) oftare uppvisar antisocialt, kriminellt beteende. De kontrollerade för andra typer av separationer, så som vid en förälders dödsfall eller sjukdom, och menade att föräldrarnas fängelsestraff ändå predicerade antisocialt beteende ända upp till 32 års ålder.

I Sverige har ingen tidigare psykologisk forskning gjorts på detta område. Det pågår dock i skrivande stund ett forskningsprojekt i socialt arbete vid Malmö Högskola. Doktorand Annelie Björkhagen Turesson har där, som en del av sin doktorsavhandling, intervjuat sex barn till frihetsberövade mödrar. Björkhagen Turesson tittar på hur barnens livssituation påverkas utifrån salutogena och systemiska teorier. Hennes resultat

pekar på att samverkan kring barnen ofta brister och att det i många fall är det privata nätverket som gör en stor insats (Personlig konversation, 30/3 2005).

Teoretisk bakgrund

Här presenteras psykologisk forskning som är av relevans för att förstå barnets reaktioner på föräldrarnas frihetsberövande. Denna utgår framförallt från den psykodynamiska utvecklingsteorin om barn- och ungdomars kognitiva och emotionella liv.

Anknytningsteori

John Bowlby var under början av femtiotalet med och utarbetade modeller för hur barn som under andra världskriget separerats från sina föräldrar bäst kunde omhändertas. Han såg att kvaliteten på den tidiga omvårdnaden av barnet hade betydelse för hur barnet senare klarade av separationer och förhöjd stress (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002). Bowlby menade att barnet redan från födseln var programmerat att knyta an till någon som kan ge det närhet och trygghet. Från ungefär tre månaders ålder börjar barnet känna igen dem som tar hand om det. Mellan sex månader och tre års ålder utvecklas barnets anknytningsmönster, som antas reflektera barnets internaliserade erfarenheter och inre arbetsmodell (Bowlby, 1969). Bowlby menade att barnet knöt an till en person, men senare forskare har funnit att barnet kan knyta an till flera personer.

Bowlbys kollega Mary Ainsworth beskrev skillnaderna mellan den otrygga och den trygga anknytningen hos ett barn (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978). En trygg anknytning är när barnet känner sig säker på att anknytningsfiguren finns där när barnet behöver trygghet. Barnet utvecklas genom att kunna pendla mellan närhet och avstånd till föräldern. Om föräldern inte kan, orkar eller vågar komma nära sitt barn kan barnets utveckling försvåras avsevärt. Genom att föräldern är närvarande, pålitlig och lyhörd för barnets behov kan barnet utveckla en inre modell av relationen till föräldern som kan fungera som en trygg emotionell självreglerande bas under den fortsatta utvecklingen. Ett tryggt barn kan under slutet av det andra levnadsåret föreställa sig föräldern och därmed trösta sig själv. Ett otryggt barn kan, för att trösta sig, antingen tänka bort föräldern och klara sig självt eller hela tiden hålla sig fysiskt nära föräldern och söka uppmärksamhet. Om barnet förknippar föräldern som ska ge skydd med fara kan barnet inte utarbeta någon strategi för att reglera sitt emotionella tillstånd. En trygg anknytning under småbarnsåren har även visat sig predicera bättre kamratrelationer senare i livet.

Moderns (den mest studerade föräldern i detta sammanhang) förmåga till lyhördhet, tillåtelse, samarbete och psykologisk tillgänglighet identifieras som avgörande variabler för vilken anknytningsstil barnet kommer att utveckla. Ainsworth använde sig av observationer av samspel mellan barn och förälder och utvecklade den standardiserade forskningsmetoden Strange Situation Test (Främlingstestet) för att titta närmare på anknytningens kvalitet. Genom att utsätta barnet för en stressfylld situation där han/hon skiljs från föräldern och lämnas ensam med en främling kan barnets beteende i relation till anknytningsobjektet observeras. De olika anknytningsmönster som först beskrivs av Ainsworth och hennes kollegor kallas Typ A, B och C. Ett barn med det otryggt undvikande A-mönstret tänker bort känslor och försöker klara sig själv, till följd av en

inre arbetsmodell som färgats av erfarenheter av att anknytningsobjektet inte varit tillgängligt. B-mönstret karaktäriseras av en trygg anknytning. Detta innebär att barnet funnit en balans mellan närhet och avstånd. Om barnet blir oroat söker han/hon närhet hos anknytningsobjektet. När barnet blivit tryggt kan han/hon återigen utforska omvärlden. Ungefär 60 procent av västvärldens barn uppvisar detta trygga anknytningsmönster. Om ett barn har bemötts av oförutsägbarhet och nyckfullhet och inte kan veta hur han/hon kan tänkas bli bemött kan det otryggt ambivalenta C-mönstret bli det mest framträdande. Dessa barn upplevs ofta som klängiga och vilsna i sitt beteende och vågar ofta inte lämna anknytningsobjektet av rädsla för att det inte ska komma tillbaka (Ainsworth et al, 1978). Main och Solomon (1986) har visat på ett fjärde anknytningsmönster som de kallat D-mönstret. Detta har kunnat observeras hos barn från socialt eller psykiskt belastade riskmiljöer. Dessa barn kan inte lita på att anknytningsobjektet kan ge skydd vid upplevt hot och fara. Därför fastnar barnet mellan att närma sig och att undvika föräldern. Barn med aktivt missbrukande eller psykiskt sjuka föräldrar löper större risk att hamna i dessa situationer. Dessa barn lär sig ofta läsa av föräldrarnas behov, snarare än sina egna, och agerar som om de var sina föräldrars föräldrar. Detta beteende har kallats parentifiering. Genom att barnet lär sig att anpassa sig till föräldrarnas känsloläge skyddar barnet sig för stunden men lär sig inte att känna igen och uttrycka de egna behoven. Just D-mönstret har också visat sig predicera senare psykosociala problem.

Barnets emotionella utveckling

Behovet att kommunicera bildar basen för den emotionella utvecklingen. Redan hos ett nyfött barn kan affektuttryck, både neutrala, negativa och positiva, observeras. Genom dessa skapar barnet ett möte med föräldern. Individuella skillnader i den emotionella utvecklingen kan bero på barns olika känslighet för stimuli samt på omgivningens inflytande. Silvan S. Tomkins identifierade nio medfödda affekter och beskrev de ansiktsuttryck som avspeglade dessa. De positiva affekterna var välbehag/extas och intresse/iver. De negativa var ilska/raseri, rädsla/skräck, ledsnad/förtvivlan, avsmak, avsky och skam/förödmjukelse. Varje affekt har ett informationsvärde och fyller olika funktioner. Exempelvis gör glädje att vi kan skapa kärleksfulla band, intresse att vi utforskar omvärlden, rädsla förbereder oss inför en farofylld situation och ilska reducerar hinder för att nå ett mål. Avsmak, avsky och skam aktiveras dock inte på samma sätt av specifika stimulusmönster. Dessa fungerar enligt Tomkins som hjälpaffekter. Avsmak och avsky regleras, genom smak och lukt, törst- och hungerdriften. Skammens funktion är att hämma de positiva affekterna och är särskilt viktig för sociala situationer. Man kan säga att den fungerar som en del av socialiseringen. Skammen blir starkare när barnet under sitt andra levnadsår utvecklat ett självmedvetande (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002).

Ett barn vars föräldrar uttryckt bristande empati har många erfarenheter av att ha upplevt skam. Genom att föräldern reagerar med felintoning, avvisande, negligering eller emotionell otillgänglighet kan barnet, med sin medfödda strävan att skapa kärleksfulla band till sina närmaste, befästa upplevelser av värdelöshet. Om barnet upplevt övergivenhet, kärleksförlust eller avvisande finns ofta känslan av skam med i bilden. Denna känsla spelar en stor roll för hur själv och självkänsla utvecklas. Eftersom man ofta utvecklar strategier och försvar för att undvika det obehag som skamkänslan

ger anses detta vara den känsla som påverkar våra liv mest. Skuld är, i Tomkins mening, en slags moralisk skam. Denna kan fungera som ett försvar mot skammen (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002).

Barnets identitetsutveckling

Erik H Eriksons psykosociala teori betonar betydelsen av identitetens utveckling. Erikson (1969) menade att denna utveckling sker genom att vi löser en serie grundläggande konflikter på olika sätt. Barnets tidiga utveckling kan därför skapa större eller mindre sårbarhet inför det kommande livet. Ett barn som tidigt upplevt stark frustration och aldrig kompenseras för det kan senare i livet utveckla psykiska problem av olika slag. Lösningen av varje fas beror alltså på hur väl de tidigare kriserna lösts.

Om den första konflikten, som rör förhållandet mellan *tillit* och *misstro*, löses på ett positivt sätt utvecklar barnet en känsla av grundläggande tillit till sig själv och andra. Om inte blir barnet misstänksamt och avvisande. Den andra fasen, som Erikson beskriver, inträffar då barnet är mellan 1,5 till 3 år och handlar om *autonomi* kontra *tivel*. Här lär sig barnet att vara självständigt och kunna lösa uppgifter. Grunden till ett gott självförtroende läggs här. Om denna konflikt löses på ett mindre gynnsamt sätt kan barnet utveckla ett tvångsmässigt beteende. Barnet kan också utveckla svårigheter med att skilja mellan egna och andras behov genom att de egna känslorna inte uppmärksammas. Den tredje fasen pågår mellan 3-6 års ålder och handlar om *initiativ* och *skuld*. Nu vill barnet prova att göra saker som vuxna kan och hamnar ofta i situationer som är dem övermäktiga. Om barnet löser konflikten på ett positivt sätt leder det till initiativförmåga och nyfikenhet på livet. Barn i denna ålder trotsar ofta sina föräldrar just för att gränser hindrar barnet att vara allt det som det känner att det är. En negativ lösning innebär att barnet upplever att det inte duger, vilket i sig kan leda till en känsla av skuld. När barnet når skolåldern inträffar den fjärde fasen, som handlar om *aktivitet* och *underlägsenhet*. Om en positiv lösning kommer tillstånd känner barnet att det klarar av att inhämta nya kunskaper och leva tillsammans med andra. Om inte barnet tillägnar sig förmågan att producera saker och utveckla uthållighet kan känslan av underlägsenhet istället bli framträdande. Detta kan leda till att barnet inte upplever sig duga som det är eller för vad det gör (Erikson, 1969).

Erikson (1969) menar att det är under tonårstiden som identitetsfrågan ställs på sin spets. Här läggs grunden för den vuxna identiteten. Frågor om vem man är och vem man skulle kunna vara är centrala för tonåringen. I och med att kroppen förändras markant under denna period blir det ofta påtagligt för tonåringen att hon är i ett nytt skede av sitt liv. Utvecklingen av den sexuella, personliga och yrkesmässiga identiteten är alla i fokus. Konflikten som här ska lösas handlar om *identitet* kontra *identitetsförvirring*. Genom att integrera tidigare erfarenheter från tidigare faser kan tonåringen utveckla en stabil identitet. Om konflikten löses på ett mer negativt sätt kan en mer splittrad identitet utvecklas. Denna karaktäriseras, enligt Erikson, av att den saknar konturer och kan leda till revolt, överdriven anpassning eller depression då konflikten vänds inåt. För unga vuxna handlar konflikten om *närhet* kontra *isolering*. Om identiteten inte är helt utvecklad kan det vara svårt att komma en annan människa nära. För att kunna uppleva närhet till en annan människa krävs att personen har självkänedom. Om identiteten inte är klar från föregående fas kan personen uppleva att

det inte går att skilja på egen och andras identitet. Detta påverkar både vänskaps-, kärleks- och yrkesrelationer (Erikson, 1969).

När en människa når medelåldern handlar konflikten om *generativitet* kontra *stagnation*. Generativitet innebär att personen sätter en ny generation till världen genom att bli förälder eller på annat sätt bidra till andra barns utveckling. Motsatsen innebär en slag självupptagen livsleda. Den sista fasen som Erikson beskriver sträcker sig fram till och med ålderdomen. Här handlar konflikten om *integritet* kontra *förtvivlan*. En positiv lösning innebär att personen accepterar att livet blev som det blev och att det har sina begränsningar. En mening och ett sammanhang i livet kan då upplevas. Den mer negativa lösningen innebär att personen känner desperation och förtvivlan över det man inte fått ut av livet samt känner fruktan inför livets slut (Hwang & Nilsson, 1995).

Barnets utveckling av självet

Daniel Stern är en av de främsta företrädarna för den moderna spädbarnsforskningen idag. Hans utvecklingsmodell för självet speglar ett interpersonellt perspektiv där utvecklingen anses ske i kvalitativa språng efter utvecklingslinjer, istället för i stadier. Stern formulerade fem olika nivåer av känslan av själv. De fyra första som beskrevs var känslan av ett uppvaknande själv, ett kärnsjälv, ett intersubjektivt själv och ett verbalt själv (Stern, 1985). Senare formulerade Stern även en femte nivå; det berättande självet (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002). Dessa fungerar som upplevelseperspektiv för de relationer barnet har under sin uppväxt. Stern (1985) menar att differentieringen mellan själv och annan börjar omedelbart vid livets början och att den sedan fortsätter kontinuerligt.

Stern har fört fram begrepp som *affektintoning* och *social referering*. Affektintoning innebär att förälder och barn kan informera varandra om sina inre världar genom att dela känslotillstånd. Genom spädbarnsobservation har man sett att imitationen initialt är central i denna kommunikation mellan förälder och barn. Affektintoning utvecklas ofta under barnets andra halvår. Då börjar barnet förstå föräldrarnas känslomässiga svar på en handling. Vid felaktig intoning, d v s när föräldern inte identifierar barnets känslotillstånd, kan barnets förmåga att lita till de egna känslorna påverkas negativt. Vid upprepad felaktig intoning kan barnet utvecklas patologiskt. Begreppet social referering innebär att barnet i en osäker situation söker emotionell bekräftelse från föräldern. Genom föräldrarnas reaktion reglerar barnet sitt beteende i relation till det som skrämmer och utmanar. Dessa båda begrepp hör till de tre förspråkliga själven men har betydelse även för barnets fortsatta utveckling (Stern, 1985).

Barnets kognitiva utveckling

Jean Piaget visade att den kognitiva aspekten av barnets psykiska utveckling utvecklades i bestämda sekvenser (Crain, 1980). Han använde sig av begreppen assimilation och ackommodation för att förklara hur inlärning fungerar. Assimilation innebär att ny kunskap ombildas så att den passar ihop med den kunskap personen redan har och ackommodation innebär att personen anpassar sina tidigare erfarenheter till ny information. Att utveckla intellektuella funktioner är, enligt Piaget, att sträva efter en jämvikt mellan dessa två processer. Det första stadiet i den kognitiva utvecklingen

kallar Piaget det *sensomotoriska stadiet* (upp till ca två år), då barnet förstår och tänker genom att röra sig. Som nyfött agerar barnet egocentriskt. Snart börjar dock barnet söka efter föremål i omgivningen och utveckla intentionalitet. Objektpermanens (att objekt existerar oberoende av barnets varseblivning) och förmågan att imitera utvecklas, enligt Piaget, även under detta stadium. Decentrering, d v s att kunna sätta sig in i andras upplevelse, är också en förmåga som mer eller mindre utvecklas under detta första stadium. Under det *preoperationella stadiet* (ca två till sex år) börjar barn att symbolisera, d v s att föreställa sig saker. Genom ömsesidigt rolltagande, i t ex leken, utvecklas förmågan till decentrering. Piagets tredje stadium kallas de *konkreta operationernas stadium* (från ca sju till ca elva år). Reversibiliteten, d v s förmågan att i sina inre symboliska föreställningar kunna göra jämförelser utvecklas nu. Även om barnet ännu inte kan lösa mer abstrakta problem stärks nu förmågan till ömsesidighet och moralregler och normer blir begripligare för barnet. De *formella operationernas stadium* (från ca elva år och uppåt) är Piagets sista stadium. Då utvecklas det abstrakta tänkandet och barnet kan t ex börja jämföra abstrakta konstruktioner och släppa det mer konkreta tänkandet (Crain, 1980). Piaget menade att den kognitiva utvecklingen är en ständigt pågående process. Han betonar att barns tänkande skiljer sig från vuxnas tänkande (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002).

Barnets moralutveckling

Med moral menar man förmågan att förstå och bete sig i enlighet med vissa regler. Piaget, vars teori om den kognitiva utvecklingen presenterats ovan, menar att barn mellan 7-11 års ålder utvecklar ett moraliskt tänkande som innebär att de kan förstå andra människors avsikter. Yngre barn däremot ser på regler som absoluta/fixerade. Piaget menar att det i denna ålder sker flera förändringar. Han menar också att tänkandet om moraliska frågor utvecklas under hela adolescensen (Crain, 1980).

Lawrence Kohlberg, som följde Piagets tradition, har vidareutvecklat teorin om moralutvecklingen. Kohlberg intervjuade och lät barn och ungdomar resonera om moraliska dilemman och han fann stadier som fortsatte långt efter Piagets. Han beskriver totalt sex stadier där bara de tre första liknar Piagets. Båda teoretikerna beskriver en utveckling från icke ifrågasättande lydnad till en relativ syn på världen och ett letande efter goda avsikter/motiv (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002).

I det första av Kohlbergs sex stadier resonerar barn som om de själva inte var en del av samhället. Att anpassa sig till regler är något som de vuxna säger att de måste göra. Kohlberg kallar detta stadium för prekonventionell moralitet och det innefattar två utvecklingssteg. Det första, det lydnads- och strafforienterade, liknar Piagets första stadium. Barnet antar här att en maktfull auktoritet bestämmer reglerna och att han/hon måste lyda dessa utan att ifrågasätta. Att stjäla är här något dåligt eftersom det är emot lagen eller för att man blir straffad. Fokus ligger alltså på vad auktoriteten tillåter/straffar och det är straffet som bevisar att olydnad är fel. Under det andra steget på denna nivå förstår barnet att olika individer har olika utgångspunkter, att det inte finns en sanning och att allt är relativt. Straffet ses nu mer som en risk som man vill undvika. Barnet visar ännu ingen identifikation med familje- eller samhällsvärderingar (Crain, 1980).

Det andra stadiet kallar Kohlberg för den konventionella moraliteten. Barnet, som är på väg in i tonåren, anser nu att människor ska ha goda motiv till sina handlingar, bry sig om andra, älska andra, känna empati och lita på andra. Goda interpersonella relationer eftersträvas. Under den andra nivån på detta stadium börjar barnet se samhället som helhet. För att upprätthålla den sociala ordningen tycker barnet att människan ska följa lagar, respektera auktoriteter och göra sina plikter. Man frågar sig t ex hur det skulle se ut om alla stal. Barnet har nu en uppfattning om lagarnas funktion ur ett samhällsperspektiv och vill att samhället ska kunna fungera (Crain, 1980).

Kohlbergs tredje stadium; den postkonventionella moraliteten, kan först uppnås helt i vuxen ålder. På den första nivån funderar barnet över vad som är ett bra samhälle. Man tänker nu teoretiskt på samhället och resonerar kring vilka värderingar och rättigheter som ett samhälle ska bygga på. Man menar nu att alla människor har vissa rättigheter som ska kunna upprätthållas genom demokratiska processer. Den andra nivån på detta stadium är det inte alla som når. Här handlar resonemanget om hur man fattar rättvisa beslut och att alla har samma rättigheter. Att kunna titta på situationer ur någon annans perspektiv och att inta en opartisk roll och ge alla samma fulla respekt är förmågor som kan utvecklas här. Detta stadium kan definieras som teoretiskt. Till skillnad från det föregående stadiet så är nu civil olydnad berättigat (Crain, 1980). Andra forskare har dock inte kunnat bekräfta att Kohlbergs tredje stadium existerar. Kohlberg menar att ingen utvecklas av sig själv genom dessa stadier. Stadierna är inte genetiska, och inte heller enbart inlärd. Det är genom att diskutera med andra som barnet provar sin ståndpunkt och får ett bredare perspektiv på tillvaron. Utveckling sker alltså genom att möta andra och ta del av andras åsikter. Kohlberg har kritiserats för att ha generaliserat sina resultat, baserade enbart på studier på pojkar, till att gälla båda könen. Hans teori är dessutom starkt präglad av västerländska värderingar (Hwang & Nilsson, 1995).

Barn och separationer

Minst en fjärdedel av dagens svenskfödda 17-åringar har under sin barndom upplevt en separation mellan föräldrarna. Det är en betydligt större andel än för bara 15- 25 år sedan då andelen uppskattades till 15 procent. Går vi tillbaks till 1920 talet var det knappt fråga om 1 procent (http://www.scb.se/templates/tableOrChart_27475.asp). Hur barn påverkas vid separation från föräldern beror på barnets ålder och mognad. Forskning har gjorts på hur barn reagerar vid skilsmässa, dödsfall och omhändertagande av sociala myndigheter (Van Nijnatten, 1998).

Vid en förlust av en närstående upplever barnet sorg, förtvivlan, rädsla och/eller ilska. Vuxna reagerar ofta mer fördröjt medan barnet reagerar direkt. Barnet kan också reagera med att trotsa och bli negativt. Psykologiskt kan tre separationsfaser hos barnet särskiljas. Först sorg och förtvivlan, sedan ilska och motstånd och sist sker en anpassning till situationen. Små barn är mer beroende än äldre av sina föräldrar. Därför väcker separationen från föräldern ofta starkare ångest hos det lilla barnet. Hos tonåringar, där föräldrarna laddats av, är det istället en partner och så småningom den egna familjen som man är knuten till (Sylvander, 1980)

Separationer är en naturlig del av livet. De kan både vara nyttiga och skadliga för ett barn beroende på vad barnet lämnar och kommer till. Hur barnet kommer att reagera på

separationen beror dels på vilket utvecklingsstadium barnet befinner sig i, och dels på sättet att genomföra separationen. Av avgörande betydelse är också närvaron eller frånvaron av människor som kan hjälpa barnet att bearbeta separationen (Sylvander, 1980).

Tonåringar och unga vuxna

Tonårstiden (13-19 år) är en period av kroppsliga, kognitiva och sociala förändringar. Barnet strävar nu framförallt efter självständighet. Trots detta har tonåringen kvar sitt beroende till föräldrarna, vilket ses som ett uttryck för att anknytningen existerar. Under tonårsperioden blir vänner mycket betydelsefulla. Dessa speglar man sig i och de fyller en viktig funktion i identitetsutvecklingen. Vänner underlättar också tonåringens separation från föräldrarna. Om relationerna till jämnåriga inte fungerar kan det leda till starka känslor av ensamhet (Hwang & Nilsson, 1995). Gruppen unga vuxna har tidigare varit ungdomar mellan 18 - 20 år. Nu har tiden förlängts och kan idag antas sträcka sig upp till trettio års ålder.

Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att studera barns upplevelser av att ha/ha haft en/båda föräldrarna i fängelse. Barnens känslor, erfarenheter, åsikter, behov och funderingar undersöks för att skapa en större förståelse för vad föräldrarnas frihetsberövande innebär för barnet i dess vardagliga, emotionella och sociala liv. Detta studeras utifrån följande frågeställningar:

1. Hur beskriver barnet sin vardag och familjesituation?
2. Hur upplever barnet att föräldern sitter i fängelse?
3. Hur ser kontakten ut mellan barnet och den fängslade föräldern?
4. Hur har barnet påverkats emotionellt av föräldrarnas frihetsberövande?
5. Vilka uppfattningar har barnet om omgivningens betydelse och reaktioner?
6. Hur ser identifikationen med föräldern ut?
7. Vilka tankar om framtiden uttrycker barnet?

Metod

Undersökningsdeltagare

Sex unga människor i åldrarna 13 - 22 deltog i undersökningen. Spridningen i åldrar var 13, 14, 18, 19, 20 och 22 år. Av dessa var en pojke och resten flickor. En deltagare hade båda sina föräldrar i fängelse. Två deltagare hade enbart sin mamma och en deltagare enbart sin pappa i fängelse. En deltagares pappa var intagen på Rättspsykiatrisk avdelning och en annan hade tidigare haft sin pappa i fängelse. Hälften av deltagarna bodde i förorter till Stockholm medan resten bodde i andra städer i Sverige. Tre av deltagarna studerade, en var arbetslös och två hade fast anställning. Två deltagare bodde hemma hos en förälder eller föräldrarnas sambo och en annan bodde på ett

behandlingshem. Tre hade flyttat hemifrån och bodde i egen lägenhet själv, tillsammans med partner eller syskon. Samtliga deltagares föräldrar hade separerat.

Fyra av deltagarna kontaktades via olika anstalter i Stockholmsområdet. Initialt informerades personal som arbetade med någon typ av familjeutbildning/föräldragrupp om undersökningen, via telefon. Totalt kontaktades nio olika anstalter. Personalen gick i sin tur ut med en förfrågan till intagna som var anmälda till/hade gått en familjeutbildning eller deltagit i någon typ av familjegrupp på anstalten. Kriterierna för att få delta i studien var inledningsvis att barnen skulle vara mellan 10 och 18 år. Detta kom till följd av den låga svarsfrekvensen att utökas till 22 år. Vid en av anstalterna gick frågan först till förtroenderådet, som består av en grupp intagna, för att diskuteras och godkännas där. Ett informationsbrev till alla intresserade föräldrar mailades eller skickades ut (Se bilaga 1) där frivilligheten och konfidentialiteten betonades. Även telefonsamtal med föräldrar förekom i syfte att informera om studien och dess upplägg. Två deltagare kontaktades via bekanta socionom- och psykologstudenter som arbetat på behandlingshem där dessa ungdomar vistats/vistades. I dessa fall informerades och tillfrågades undersökningsdeltagarna först av dessa tidigare kontaktpersoner varpå jag fick kontaktuppgifter direkt till ungdomarna.

De intresserade ungdomarna informerades både via telefon och brev (se bilaga 2) om undersökningens syfte och upplägg. Varje undersökningsdeltagare fick sedan möjlighet att fundera kring ett eventuellt deltagande i några dagar varpå telefonkontakt åter togs. För de barn som var under 18 år fick båda vårdnadshavarna skriva på ett skriftligt godkännande (se bilaga 3) och returnera detta. I det fall då deltagaren fortfarande var inskriven på ett behandlingshem informerades personalen, via telefon, om studien och att en intervju skulle äga rum.

I urvalet togs ingen hänsyn till vilket brott föräldrarna straffats för eller straffets längd. Det togs heller ej någon hänsyn till om det var mamma eller pappa som satt i fängelse. Urvalet kan beskrivas som ett informativt bekvämlighetsurval. Det innebär att deltagarna kontaktades för att de hade just den information som var betydelsefull för studien men också för att möjlighet till kontakt med just dessa individer fanns.

Förberedelser inför datainsamlingen

En intervjuguide utarbetades (se bilaga 4) utifrån studiens syfte och frågeställningar. Kunskap från socialstyrelsens och kriminalvårdsstyrelsen rapport (1998) och från samtal med personal på intresseföreningen Bryggan användes under förberedelserna. En intervju med socionom och barngruppsterapeut Inger Ekbom på BUP Bågen genomfördes och hennes rekommendationer kring samtal med barn som bevittnat våld beaktades. Agneta Ruds psykologexamensuppsats *Att blicka ut i världen genom barnets ögon- perspektiv och metodik i samtal med barn* (2002) samt Aronssons kapitel *Barnintervjun och barnets röst* (1996) kom också att användas under förberedelserna.

Innan datainsamlandet påbörjades genomfördes en övningsintervju med en 11 årig flicka. Intervjuguiden modifierades då delvis och kom att handla om flickans upplevelse av att pappan arbetade som brandman. Syftet med övningsintervjun var att testa intervjuguiden och ge intervjuaren en möjlighet att få övning i att samtala med barn om

upplevelsen av föräldern och dennes förehavanden. Denna intervju spelades in på band och lyssnades delvis igenom tillsammans med handledare Gunilla Preisler för att utveckla och förbättra intervjuguide och frågeteknik. Förhållningssätt till deltagarna diskuterades också. Vissa frågor i intervjuguiden tillkom och vissa omformulerades till följd av övningsintervjun.

Datainsamling

Datainsamlingen ägde rum under perioden april till oktober 2005. Som datainsamlingsmetod användes halvstrukturerade intervjuer (Kvale, 1997). Syftet var att få barnets eget perspektiv på ämnet. Intervjuerna varade mellan 60 - 110 minuter med tid för paus i mitten. Plats för intervju valdes utifrån deltagarnas ålder och önskemål. Tre intervjuer hölls i undersökningsdeltagarnas hem, varav två vid köksbordet och en i en deltagares eget rum. En hölls på kontoret på ett behandlingshem, en på Psykologiska Institutionen i Göteborg och en på Psykologiska Institutionen i Stockholm.

Varje intervju inleddes med en presentation av intervjuaren och ett klagörande av vilken förhandskunskap intervjuaren hade om deltagarens förälder och livssituation. I de flesta fall hade intervjuaren ingen förhandsinformation alls utöver vetskap om vilken förälder som var intagen. Detta klagörande antogs vara av betydelse för att barnet inte skulle känna sig förbisett. Möjligheten att avbryta intervjun om deltagaren av något skäl inte ville fortsätta samt att deltagaren ombads säga till om det var någon fråga han/hon ej ville svara på nämndes. En presentation av syftet med undersökningen gjordes. Deltagarna informerades också om att allt material skulle komma att avidentifieras och behandlas konfidentiellt och hur detta skulle gå till. Intervjuerna inleddes med en uppvärmningsfråga om något mer neutralt ämne. Detta gjordes för att skapa en allians mellan intervjuare och deltagare. Alla intervjuer spelades in på minidisc. Efter avslutad intervju fick deltagarna intervjuarens kontaktuppgifter så att de skulle kunna ringa om några funderingar eller frågor uppstod. Alla deltagare fick varsin biocheck som tack för deltagandet. Allt eftersom intervjuerna genomfördes transkriberades dessa till text. Transkriberingen gjordes ordagrant.

Analys

Den analysmetod som användes var induktiv tematisk analys (Hayes, 2000). Eftersom avsikten var att genomföra en kvalitativ, explorativ samt deskriptiv studie som inte utgår från någon teori eller hypotes gjordes detta val. Hela arbetet har följt ramarna för denna analysmetod. Inledningsvis fanns ett syfte utifrån vilket det utarbetades en intervjuguide som täckte av ett antal intressanta områden. Som underlag för den fortsatta analysen användes sedan de transkriberade intervjuerna.

Analysen genomfördes i fyra steg. Första steget var att gå igenom de transkriberade intervjuerna och markera viktiga partier och notera olika nyckelord i marginalen. Anteckningar fördes parallellt där uppgifter om varje intervjupersons ålder, familjesammansättning, boendeform samt andra konkreta aspekter av barnets liv redovisades för att få en översikt över materialet.

Andra steget i analysprocessen var att sortera in texten i olika teman. De sju rubrikerna som användes för denna första indelning var "Barnets vardag", "Barnets upplevelser", "Barnets identifikation med föräldern", "Kontakten med föräldern", "Omgivningens reaktioner", "Att besöka föräldern" samt "Tankar om framtiden". För varje tema skapades en mapp där dokument bestående av olika underaspekter av temat sparades. Varje citat klistrades alltså in i ett dokument som sorterades i rätt mapp.

Under analysarbetets tredje fas gjordes en ny genomgång av materialet och en tydligare kategorisering av textens innehåll. Sex teman med sammanlagt totalt 62 underaspekter växte nu fram. Dessa sex nya övergripande teman kallades "Vardag och Familjestruktur", "Separation & Återseende", "Konsekvenser & Upplevelser", "Omgivningen", "Föräldraskap och Identifikation" och "Framtid".

I analysens fjärde och sista steg gjordes en genomgång av dessa sex teman. Temat "Separation & Återseende" kom då att delas upp i två olika teman som dels innehöll material om barnets kontakt med föräldern och dels om hur barnet påverkats av separationen från föräldern. Efter att dessa ändringar och vissa omformuleringar gjorts växte sju centrala teman med totalt 25 underaspekter fram (se fig. 1).

Centrala teman	Underaspekter
En otrygg vardag	Familjestruktur Boende och tidigare placeringar Skola/Arbete Föräldrars arbete Ekonomi och syn på pengar Incidenter
Brott och straff	Tankar om brottet och straffet Strafftid och plats Reaktion på anhållan Upplevelse av föräldrarnas frihetsberövande
Kontakten med föräldern	Telefonkontakt Besök Permission Upplevelsen av att återses och skiljas
Följder av föräldrarnas frihetsberövande	Emotionella konsekvenser Egna problem
Omgivningens betydelse	Att berätta om föräldrarnas frihetsberövande Omgivningens reaktioner Omgivningens stöd Vänner
Identifikation med föräldern	Relation till mamma Relation till pappa Självbild
Tankar om framtiden	Framtidsplaner Relationen till föräldrarna

Fig.1 Centrala teman och underaspekter.

Temata och underaspekter återfinns i resultatdelen som huvudrubriker respektive underrubriker.

Förförståelse

Intervjuarens egen bakgrund och förhållningssätt till ämnet anses vara av relevans i kvalitativa studier som denna. I detta fall består intervjuarens egen förförståelse av ämnet i att som barn själv haft en frihetsberövad förälder.

Etiska överväganden

Under arbetet har reflektioner kring etik och förhållningssätt gjorts löpande. Undersökningsdeltagarna informerades om undersökningens syfte, om hur studien var upplagd och vad ett deltagande kunde innebära. Deltagandet var baserat på frivillighet och alla intervjupersoner informerades om att de hade rätt dra sig ur om de ville. Därmed har informerat samtycke (Kvale, 1997) inhämtats från deltagarna. I de fall där deltagarna inte var myndiga inhämtades även samtycke från vårdnadshavarna. Privata data som identifierar undersökningsdeltagarna redovisas inte i studiens resultat. Konfidentialitet är därmed, i så stor utsträckning som möjligt, garanterad. Genom noggrann förberedelse inför datainsamlingen har försök till att reducera eventuella negativa konsekvenser av ett deltagande gjorts. Genom att under intervjuerna vara tydlig med att intervjupersonen själv valde vad han/hon ville svara på samt att noggrant välja hur långt varje fråga skulle gå har detta eftersträvat. Eventuella positiva konsekvenser av ett deltagande kan ha varit att intervjupersonen uppskattade intervjusituationen. Att en annan person, under en tid, lyssnar på vad man har att säga om något som för individen är viktigt brukar uppfattas som något positivt och hoppningivande.

Att presentera resultaten

Det redovisade materialet har i så stor utsträckning som möjligt avidentifierats. Detta gjordes med hänsyn till den konfidentialitet som undersökningsdeltagarna garanterats. Namn på personer och platser har bytts ut eller tagits bort. För att minska möjligheterna till identifiering används, oavsett undersökningsdeltagarens kön, uttrycken "hon" eller "dottern" eller ett könsneutralt ord så som "deltagaren", "IP" (Intervjupersonen), "ungdomen" eller "individen". Citaten har redigerats för ökad läsbarhet, genom att upprepningar, icke-meningsbärande enheter samt dialektala variationer tagits bort. (...) kännetecknar ett borttaget ord/stycke och [...] att ord/namn ändrats eller ordföljd korrigerats.

Resultat

En otrygg vardag

Familjestruktur

Samtliga intervjupersoners föräldrar är antingen skilda eller har aldrig varit gifta/samboende. Föräldrarna har alla vid någon tidpunkt i barnets liv separerat. En av de yngsta intervjupersonerna framhåller att föräldrarna inte bråkar trots att de är skilda och att de är mycket goda vänner. Andra har inga minnen av relationen mellan mamma och pappa.

Intervjupersonerna har allt från inget till fem hel- eller halvsyskon. Många beskriver hur viktig relationen till syskonen är just för att man har så mycket gemensamt och tycker om varandra. Detta tycks gälla särskilt för de som växt upp och bott tillsammans med sina syskon. I vissa fall har ungdomarna bara sporadisk eller ingen kontakt med sina syskon.

Flera intervjupersoner har en stor släkt. Föräldrarnas syskon och deras barn spelar en stor roll i flera av ungdomarnas liv. Det förekommer i några fall att deltagare inte har kontakt med sin pappas släkt. Anledningen till det kan vara att pappan själv växt upp på barnhem och inte haft någon kontakt med den egna släkten, eller att pappans familj kommer från ett annat land. Mor- och farföräldrar spelar också en stor roll för flera av deltagarna.

Boende och tidigare placeringar

De flesta intervjupersonerna uppger att de har flyttat många gånger i sitt liv. Anledningen till detta har delvis varit orsakat av föräldrarnas fängelsestraff men också av andra omständigheter så som till exempel föräldrarnas separation. Flera deltagare beskriver att föräldern som nu sitter/har suttit i fängelse, vanligtvis flyttar ofta eller på annat sätt har en osäker boendesituation. En intervjuperson tror att det är pappans kriminella liv som gör att han flyttar ofta. Detta påverkar kontakten med föräldern och gör att denna blir mer oregelbunden:

”Vissa perioder då träffar jag pappa ganska ofta. Det blir så här som en ordning att jag åker dit varannan helg och sen så... åker han i fängelse eller flyttar nån annanstans.”

En individ berättar att pappa inte har någonstans att bo när han kommer ut. Han har dock köpt ett hus på landet som hon beskriver som skrämmande och förfallet. Hon vill inte bo där:

”Det var liksom affischer kvar och allting (...). Det såg ut som om någon hade dött i huset (...). Så att det var så hära, så att jag vill inte bo där. (...) Och det stället var väldigt läskigt de hade (...) en säng som stod kvar och allting och badrummet var helt söndermöglat.”

Tre av ungdomarna bodde med den fängslade föräldern innan denna försvann för att avtjäna sitt straff. För dessa var omställningen stor både vad gäller separationen från föräldern och hur boendet fungerade. En flicka med båda föräldrarna i fängelse bodde vid tiden för datainsamlandet med sin mammas sambo. Detta upplevs som en ganska stor omställning. Det är nu mammans sambo som tagit över uppfostran och ansvaret för flickan. IP bor dock kvar i samma lägenhet som hon tidigare gjort, så på så sätt är vardagen sig lik.

En annan intervjupersons mor försvann utomlands, utan att barnen visste om det, och häktades i ett annat land. De båda barnen, då 12 och 16 år gamla, lämnade hon med sin sambo. När sambon efter en tid lämnade barnen försökte barnen klara sig själva men kunde efter en period inte betala hyran och blev då vräkta. Att mista mamma, lägenheten och sina tillhörigheter var en mycket svår upplevelse för IP:

”Och... sen blev vi vräkta och de kastade alla våra grejor, allting. Det gjorde jätteont det gjorde det faktiskt för det känns som att man förlorade sin mamma och sitt hus samtidigt och alla grejor. Det finns fortfarande grejor som jag kan vara ledsen för att de kastade för det var så här grejor som jag har haft sen jag var liten.”

Efter denna händelse fick IP och hennes bror flytta till sin mormor.

En annan intervjuperson beskriver att hon fick flytta hem till sin pappa när mamman häktades. Hos mamman hade hon blivit van vid att ta hand om sig själv och få göra vad hon ville. Därför tvekade hon att flytta hem till pappan som hade regler som hon visste att hon var tvungen att följa. Detta hade upplevts som så jobbigt att hon hade övervägt att flytta till en fosterfamilj.

Vid tiden för datainsamlandet bodde två av intervjupersonerna hemma hos mamma eller mammas sambo. En bodde själv, en med sin pojkvän, en tillsammans med sin yngre bror samt en vän och en på ett behandlingshem. Fem av sex intervjupersoner har varit placerade i familjehem/behandlingshem eller hos släktingar/vänner till familjen någon gång under sin uppväxt. Hälften av intervjupersonerna har aldrig bott tillsammans med sin far. En av deltagarna berättar att hon tidigare bott med sin pappa men att det inte var hållbart på grund av pappans brist i omsorgen av sitt barn.

”Men sen flyttade jag upp till [mammans kompis] för att jag (...) åt aldrig någonting där. Jag åt alltid hamburgare och pizza och Mc Donalds och sånt där så jag var jättetjock när jag var liten (...) men (...) det var ju det jag borstade aldrig tänderna eller nånting (...). Det var mer så hära han lät mig göra vad jag ville.”

Som en följd av detta blev flickan placerad av socialtjänsten hos en vän till mamman som bodde i närheten. Pappan hade gått med på detta för att undvika att dottern skulle bli placerad i en familj som bodde långt ifrån hemmet. Eftersom mamman var frihetsberövad vid denna tid fanns ingen annan lösning för flickan.

Andra familjemedlemmar har också tagit hand om barnen när föräldrarna suttit i fängelse eller varit på behandlingshem. Någon beskriver hur familjens alla barn kunde bo kvar hemma med hjälp av farmor och faster som flyttade in i huset då föräldrarna var borta. I detta fall verkar minnena av föräldrarnas frånvaro vara vaga.

"(...) Vi förstod väl inte heller riktigt (...) nej det tror jag inte för jag har inga minnen av det liksom att jag har gått och undrat vart de är. (...) Det har jag inte, så det kommer jag nog inte ihåg på det sättet, om jag inte har förträngt det kanske."

En intervjuperson har varit omhändertagen enligt Lagen om vård av unga sedan sex år tillbaka. Omhändertagandet baserades på individens självdestruktiva beteende. Eftersom hon var en fara för sig själv kunde hon inte bo hemma längre. Sedan dess har IP bott på låsta eller öppna psykiatriska avdelningar, ett familjehem och flera behandlingshem.

Inte bara föräldrarnas fängelsestraff utan även andra kriser som drabbat familjerna har påverkat barnens boende och tvingat dem till att flytta. En intervjuperson beskriver hur förhållanden kopplade till moderns missbruk lett till att lägenheten de bodde i brann ner. IP fick först flytta till en vän till familjen för att sedan få hjälp av socialtjänsten att få en plats på ett boende för ungdomar med problem.

Skola/Arbete

Vid tiden för datainsamlandet gick två av intervjupersonerna fortfarande i grundskolan, en var arbetslös, två hade fast anställning och en läste in gymnasieämnen på komvux.

I de flesta intervjupersoners liv har skolan på något vis påverkats av föräldrarnas frihetsberövande. En individ, som fortfarande går i skolan, kan inte koncentrera sig så bra på skolarbetet nu när både mamma och pappa hamnat i fängelse. Samma individ tycker att det oftast är långtråkigt att lyssna på lärarna. En annan, som minns tillbaka på sin skoltid, beskriver att skolarbetet påverkades negativt av att det inte fanns någon hemma som ställde krav på att hon skulle gå i skolan:

"Jag behövde ju inte gå till skolan, det var ju ingen som tvingade mig i princip. Så att jag kunde göra i princip vad jag ville, mamma brydde sig inte och det tyckte jag var jätte roligt (...) i den åldern."

I några fall är intervjupersonerna noga med att betona att det inte är föräldrarnas frihetsberövande i sig som har påverkat skolgången. En flicka som vid tiden för moderns fängslande hade fått en djup depression menar att det var depressionens fel att hon inte klarade gymnasiet. Hon kunde sedan läsa upp flera ämnen under sista året då hon mådde bättre.

Föräldrars arbete

Intervjupersonernas föräldrar hade i de flesta fall ett arbete innan de började avtjäna sitt fängelsestraff. Arbeten inom byggbranschen, måleri, städning, vården, skolan, i affär och i ungdomsverksamhet nämns. Även de föräldrar som ej varit straffade hade ett

arbete inom något av dessa områden. En pappa, som inte suttit i fängelse, var sjukpensionär.

Ekonomi och syn på pengar

I vissa fall beskriver intervjupersonerna att familjens ekonomi varit ansträngd under hela uppväxten. För några har det blivit svårare ekonomiskt när den ena föräldern hamnade i fängelse. En intervjuperson har lagt märke till hur det går ut över mamma och beskriver det så här:

”Ibland så har hon inte ens råd med cigaretter till sig själv.”

Samma individ tycker att det ibland kan kännas tråkigt att inte kunna följa med kompisar på bio för att familjen inte har råd.

I ett fall, där föräldrarna varit missbrukare, beskriver flickan hur hon har blivit beskylld för att ha stulit pengar av sin egen mor. Modern och hennes nye man försörjde sig vid tiden på drogförsäljning och hade stora summor pengar hemma. IP beskriver hur modern inte trodde på henne när hon försökte förklara att hon inte tagit pengarna:

”Mamma hon trodde ju aldrig på mig. (...) Hon trodde bara på honom. Hon (...) tyckte att det var så konstigt att det försvann pengar då liksom.”

Samma individ beskriver hur hon blivit lovad hundra kronor för varje dag hon gick till skolan. Detta löfte glömdes dock snart bort.

I ett annat fall beskriver en ung kvinna hur pappan gett henne stora summor pengar som barn. De träffades inte ofta men när de gjorde det fick hon de pengar och saker hon ville ha. Detta kom IP att vänja sig vid och beskriver svårigheterna det fört med sig när detta nu inte längre gäller:

”Så, ja bortskämd var man ju. Det är lite jobbigare nu när man (...) ja, vill ha allting och nu får man inte allting längre. (...) Man är uppväxt med att man bara behövde peka så fick man det.”

Många har funderingar om pengar och uttrycker hur viktigt det är att kunna klara sig själv ekonomiskt. En flicka som varit placerad på institution i många år undrar hur mycket hon har kostat samhället. Hon har fått reda på att det nog handlar om flera miljoner kronor vilket gör att hon reagerar starkt. Hon menar att hon för en sådan summa skulle kunna sköta sig hur bra som helst.

Incidenter

Flera deltagare beskriver händelser ur sina liv där de på ett eller annat sätt blivit övergivna, varit utsatta för hot om våld eller blivit indragna i konflikter som gällde föräldrarna. I fem av sex ungdomars berättelser är en eller båda föräldrarnas missbruk ett vanligt, återkommande ämne. För vissa har föräldrarnas missbruk skett nära barnet

och under lång tid. En flicka berättar att mamma tagit droger redan innan hon var född och uttrycker en viss förvåning över att hon och hennes syskon har klarat sig så bra:

”Och jag menar alla vi kunde ju ha fått skador på nåt vis men vi är alla fullt friska. Så att det är stor tur liksom bara egentligen eftersom hon har missbrukat när hon var gravid med alla nästan.”

En annan intervjuperson berättar att en förälder börjat missbruka för bara några år sedan. Till följd av detta har mamman förlorat både jobb, vårdnaden om barnen och bostaden. IP berättar att mamman aldrig har hållit på med droger tidigare och att hon tycker att det verkar vara så onödigt att börja med något sådant när man är så gammal.

Som en konsekvens av missbruket beskriver några individer hur föräldern ofta lovat saker utan att hålla dem. Detta upplevs som frustrerande. Att föräldern inte erkänner sitt missbruk upplevs också som frustrerande av dem som upplevt detta. En individ anar att pappa tar droger, men hoppas att han inte gör det ändå.

Flera intervjupersoner har erfarenhet av att en förälder plötsligt bara försvinner. En deltagare beskriver detta:

”(...) första gången då försvann hon bara (...) och ingen visste vart hon hade tagit vägen och sen polisanmälde vi henne och så där. Sen hade de väl hitta henne och så kom hon hem och sen stack hon väl igen då.”

Även erfarenheter av att ha suttit bredvid en förälder som har abstinens och att föräldrarn återfaller i missbruk beskrivs. I enstaka fall beskrivs hur individen själv varit utsatt för hot om våld av den egna föräldern. En pappa, med en psykisk sjukdom, agerade vid ett tillfälle aggressivt mot IP. Hennes försök att i stunden få kontakt med pappan misslyckades och hon blev rädd. Trots detta uttrycker IP en tillit till sin far:

”Ja han gjorde ingenting så men det var obehagligt ändå. Men då försökte jag så typ få kontakt med honom ba ”pappa det är jag”. (...) Men man såg det, det gick inte att nå fram till han (...) han var så inne i alla hans tankar, det skulle vara så och så, men så försökte man ändå ”men hallå det är jag”. (...) Men det gick inte. Så jag vet ju ändå det att är han normal så vet jag att han skulle han aldrig skada mig eller nån annan (...) Men sen så slår det ju slint.”

En IP beskriver att poliser och husrannsakan var en vanlig syn när hon bodde med sin mamma. Det bedrevs droghandel i lägenheten och vid ett tillfälle minns IP hur en konflikt uppstått och hon utsatts för pistolhot.

”Så då riktade ju han pistolen på mamma och då försvarade jag henne så då riktade ju han pistolen tillslut på mig så blev det värsta livet.”

IP beskriver hur hon reagerade och att tankarna på vad som hade kunnat hända kom först efteråt.

”Men det var väl inte så jökla roligt liksom det tänker man väl inte på i den stunden vad det är som händer liksom.”

Brott och straff

Tankar om brottet och straffet

De flesta intervjupersoner anar vad brottet deras förälder begått består av, men långt ifrån alla vet med säkerhet vad föräldern har gjort. En flicka uttrycker behov av att veta exakt vad mamman har begått för brott och varför. Hon har frågat sin mamma och tror att hon har fått reda på det mesta nu. Mamman har begått bedrägeri för att finansiera sitt spelmissbruk. Flickan har fått veta att mamman har gjort det för att kunna fortsätta spela. Flickan uttrycker dock en undran över varför mamman begick brottet.

”Jag vet inte riktigt, det är mer så här jag fattar inte varför hon gjorde det och sånt.”

Försäljning och smuggling av droger, stöld, misshandel och mordförsök är andra brott som barnen berättar att deras föräldrar straffats för. Flera personer beskriver att de tror att de vet vilket brott föräldern begått, men det har de inte hört från föräldern själv. En individ vet att pappas brott handlade om knark men hon har aldrig pratat med pappa om att hon vet det.

”Han vet att jag vet också men jag kan inte säga det bara. Vi har aldrig pratat om det han och jag.”

Hälften av deltagarna tar upp att det är positivt att föräldern talat sanning och berättat om brottet, missbruket eller bara svarat på frågor som IP haft. En IP menar att det har gjort att hon vetat vad hon kunnat förvänta sig av pappan:

”Han har alltid sagt som det var(...). Så det har ju liksom aldrig varit någon sådan besvikelse (...).”

Många uttrycker ilska över att föräldern begått brottet och över att föräldern inte slutar med sitt kriminella beteende. En individ menar att föräldern borde tänka mer på familjen:

”Ja jag vet inte varför han inte slutar men han borde ju tänka på mig och mamma och sin familj. Istället för att bara, ja tjäna pengar eller vad han gör.”

En annan individ uttrycker att hon accepterat det som föräldern gjort och att hon inte känner sig arg för detta. Anledningen till brottet var, enligt dottern, att försörja familjen:

”Jag vet varför hon gjorde det och så. Ja, så det är därför jag är inte arg på henne eller nånting. Jag har aldrig varit arg på henne.”

När det gäller barnens uppfattning om fängelsestraff i allmänhet tycker de flesta att det är bra att det finns. Man måste dock vara säker på att personen är skyldig först, innan man fängslar dem. En individ funderar kring hur man egentligen kan veta om någon är oskyldig och kommer med ett förslag:

”Man borde ha nån sån här grej så man kan se genom hjärnan och sånt där så man kan se vad de gjorde.”

En individ uttrycker sitt stöd för frihetsberövande som metod men är besviken över att hans pappa inte blir hjälpt av fängelsestraffet utan fortsätter med sin kriminalitet:

”Ja det är rätt. (...) Men det verkar inte som han bryr sig eller lär sig nåt på det, för han gör det ju hela tiden ändå.”

Strafftid och plats

Barnen uppger att föräldern dömts till olika långa fängelsestraff. Ofta är det dock svårt för IP att minnas exakt när mamma och/eller pappa häktades och hur lång tid som kvarstår av straffet. Flera uppger att de har tappat räkningen. Straffen som föräldrarna avtjänar är: Sex månaders behandling, tre – femåriga fängelsestraff samt rättspsykiatrisk vård på obestämd tid. I fem fall av sex har föräldern suttit i fängelse vid flera tillfällen under barnets liv.

En IP berättar att straffet som mamman fick kunde ha blivit längre om hon inte gått med på att åka till ett behandlingshem. Tanken på att mamman kunde ha varit borta i nästan två år får henne att reagera starkt:

”(...) Det skulle jag inte kunna leva med. Då skulle jag också vilja sitta i fängelse med henne.”

Den person vars far dömts till rättspsykiatrisk vård på obestämd tid uttrycker, som flera andra, en osäkerhet om vad det egentligen är som gäller och när föräldern kommer att skrivas ut:

”Jag vet i alla fall att han sitter på psyket och typ de skriver ut honom när de anser att han är frisk. Så tror jag det är. Det är vad jag har fattat det som i alla fall.”

Var föräldern avtjänar sitt straff varierar. Många har erfarenhet av att föräldern avtjänat sitt straff någon annanstans i Sverige än på den egna hemorten. Några har även avtjänat sitt straff utomlands. Ungdomarna uppfattar avståndet till föräldern olika. De yngre uppfattar avståndet, oavsett hur långt det är, som mycket långt och de äldre uttrycker inte att avståndet är något problem.

Reaktion på anhållan

Det var oftast den kvarvarande föräldern som talade om att mamman/pappan häktats. I några fall förstod deltagarna att den frihetsberövade föräldern tyckte att det var svårt att berätta detta. En individ beskriver hur det gick till:

"(...) Han ringde och så pratade jag med han och så ville han prata med mamma och så sa han att han älskade mig och... så. Och så berättade mamma att han sa det, att han inte vill säga det själv. Så sa mamma det till mig, och så fick jag reda på det då."

IP tror att pappan tyckte det var pinsamt att själv berätta det för henne och därför lät mamman göra det.

En familj fick reda på att något hade hänt mamman när en, för dem, okänd person ringde upp och hotade med att döda mamman om inte "varorna" kom fram. Först dagen efter ringde någon upp, från ett annat land och meddelade var mamman fanns och varför:

"Så fick vi det samtalet och [det] gjorde oss jätterädda och så där. Så dan efter tror jag att det var (...) så ringer det, och jag svarar och man hör att det är jättelångt bort och det ekar och det är nån som pratar på [engelska] och jag försökte höra vad de sa."

I ett annat fall där pappan varit frånvarande under största delen av dotterns liv var det en yttre händelse som fick mamman att överhuvudtaget nämna pappan. En brand hade ägt rum och media rapporterade om händelsen. Mamman hade fattat misstankar om att pappan kanske hade haft något med saken att göra och hade hört sig för om var pappan fanns. Det var till följd av detta som flickan fick reda på att pappan satt i fängelse.

En annan IP berättar att hon själv var med när pappa lämnade in sig själv efter att ha hållit sig undan från polisen en viss tid:

"Vi åkte så här i bilen och sen såg vi en polisbil bakom och sen så duckade ju han och sånt och jag visste ju inte varför eller nånting. (...) Och sen åkte vi till fängelset i, eller häktet (...) och lämnade in honom och då var jag jätte ledsen och sånt dära."

Deltagarna upplevde starka känslor till följd av föräldrarnas frihetsberövande. De vanligaste känslorna var ledsenhet, ilska och besvikelse över att detta hade skett ännu en gång.

"Man blev ju ledsen och arg och undrar varför håller han på med det där. Det är ju inge kul. [Och så] tänkte jag så här "inte igen"."

Även tankar om att det kanske var någon annan som var den skyldiga och att detta nog bara var ett missförstånd uttrycks:

”Jag blev jättechockad för jag visste inte varför hon hade gjort det eller nånting sånt. Jag trodde typ att det var nån av hennes kompisar för de knarkar och sånt dära. (...) Så jag trodde bara att det var nåt missförstånd.”

Känslan av ledsenhet blandades med en känsla av lättnad när föräldern som varit försvunnen åter var funnen. Innan IP visste var föräldern fanns var rädslan stor att föräldern kanske varit med om en olycka eller dött.

”Jag blev ju ledsen men jag blev ändå glad att jag visste vart hon var nånstans. För jag var mer orolig att nåt hade hänt henne.”

Upplevelse av föräldrarnas frihetsberövande

Helt genomgående uttrycker deltagarna att det är jobbigt att föräldern sitter i fängelse. Anledningarna till detta kan vara olika men vanligast är separationen och tiden det tar innan straffet är avtjänat.

”Det dåliga är ju att jag inte får träffa dem. Och, ja... och att det ska ta så lång tid.”

Det ungdomarna ser som negativt med fängelsestraffet är också att föräldern inte är normal och att de själva inte har fått växa upp med både en mamma och en pappa. Eftersom de flesta upplevt att deras förälder/föräldrar har straffats tidigare uttrycker många att föräldrarnas frihetsberövande mer eller mindre har blivit en vana för dem.

”Jag håller inte ens reda på hur länge hon har suttit där för det känns nästan lite som en vana för mig.”

För många är det dock en lättnad att veta att föräldern sitter inne. Då vet barnet att föräldern lever, mår bra och var föräldern befinner sig:

”För nu känns det liksom det är skönt att veta att hon sitter där hon sitter för då vet jag att hon är lugn och hon lever. Jag menar annars när hon var ute och rände man visste inte vart hon va.”

En individ upplever att pappan faktiskt lever ett bättre liv och har det bättre inne på anstalten än ute:

”För som han har det ute vill inte jag att han ska ha det. Va med alla kriminella och hålla på. Göra kriminella saker. Det är inget kul.”

Kontakten med föräldern

Telefonkontakt

Största delen av kontakten med den frihetsberövade föräldern sker via telefon. Möjligheterna till telefonkontakt ser dock mycket olika ut för ungdomarna. I vissa fall

kan barnet själv ringa direkt till föräldern eller lämna meddelande och be föräldern ringa upp. I andra fall kan bara föräldern ringa upp. Några deltagares föräldrar ringer varje dag, andra har så kallade veckosamtal. Telefonsamtalen är ofta reglerade på anstalterna vilket barnen också erfarit. En deltagare berättar hur jobbigt det kan vara att inte kunna ringa när hon behöver prata med sin mor:

”När jag blev ledsen så kunde jag ju inte ringa eller nånting efter klockan åtta. Då ringde jag och frågade om jag fick prata med henne. De sa ”nej det är för sent” typ så här, och då fick jag inte prata och då blev jag bara ännu ledsnare.”

En deltagare beskriver att det känns skönt att kunna prata med föräldern i telefon om hon känner sig ledsen. Hon tycker dock att det känns ledsamt när hon måste lägga på:

”Då blev jag också jätteleadsen en stund för att jag inte kunde prata med henne nåt mer.”

En deltagare uttrycker förståelse för varför hon inte kan ringa direkt till mamman men önskar ändå att kontakten skulle kunna vara tätare:

”Jag förstår ju varför jag inte bara kan ringa in och prata med henne. Man måste ju ha nån slags säkerhet och så dära men... ja, det funkar men det skulle vara roligt att ha mer kontakt med henne.”

Att deltagarna kan ha telefonkontakt med den intagne föräldern gör att de kan dela vardagen med varandra. Barnen upplever genomgående att det är roligt att prata med föräldern i telefon. Vad som också framkommer är att det kan bli för mycket ibland. En deltagares pappa ringer flera gånger varje dag för att han har tråkigt. I detta fall är det föräldern som inte vill lägga på. Ibland känner sig IP tvungen att hitta på en anledning för att kunna avsluta samtalet. Irritation och känslan av att inte ha något att säga upplever hon som konsekvenser av detta.

En deltagare minns när hon själv befann sig på en låst psykiatrisk avdelning och pappan satt i fängelse. Kontakten mellan dem skedde då via telefon. Samtalen kunde handla om hur det var att sitta inlåst och om vad man gjorde på dagarna. Att båda befann sig i samma situation upplever IP som lite kul men ändå konstigt. Hon känner, trots den då goda kontakten, att det inte var riktigt normalt att prata med sin pappa på det sättet.

Besök

Deltagarna har alla erfarenhet av att besöka föräldern på antingen anstalt, häkte, behandlingshem eller rättspsykiatrisk klinik. Genomgående uttrycks att ett besök är ganska jobbigt. Detta kan exempelvis handla om att det är svårt att ta sig dit. En person beskriver att hon aldrig har kunnat åka och besöka sin förälder själv eftersom det ligger så avsides. Hon måste få skjuts varje gång. Upplevelsen av att det är jobbigt att besöka föräldern handlar dock oftast om att komma in i fängelsemiljön och att möta andra fångar och personalen.

En deltagare uttrycker att det är annorlunda och inte lika roligt att träffa sin far i fängelset eftersom hon där associerar honom med andra kriminella:

”Det är bara massa liksom, jag kan inte säga bara massa men, det är kriminella och sånt. Det är inte min pappa ute, som är fri. (...) Han är, ja, fånge.”

En deltagare uttrycker att hon ibland under ett besök, på den Rättspsykiatriska klinik som föräldern sitter på, är rädd att någon av de andra internerna ska skada henne. Föräldern har berättat vad de olika personerna där har gjort vilket skrämmer IP. Deltagaren förstår inte varför hon som anhörig måste vistas bland de andra eftersom hon bara är där för att träffa sin förälder:

”Och så står man där och tänker ”fan tänk om nån kommer och hugger mig med kniv eller nåt”. Jag vet inte men man får såna tankar typ att ”ja men skynda er så jag kommer in i rummet”. (...) Så det fattar jag faktiskt inte hur de kan låta vanligt folk gå in på en sån avdelning. Jag tycker det är... dumt.”

Samma deltagare har också erfarenhet av övervakade besök som hon upplever som hämmande. Att någon annan sitter med i rummet gör att det känns stelt när hon ska prata med sin förälder. En deltagare uttrycker sin uppfattning om personalen på anstalten och att hon, som barn till en intern, genom deras bemötande under besöket känner sig skyldig:

”De är hårda och otrevliga och dömer. De är de mest dömande tycker jag för de dömda nästan mig för någonting som min mamma har gjort och liksom det kändes som att jag hade gjort nånting när jag kom dit.”

En annan deltagare har upplevt personalen som trevlig men det gör det inte roligare att besöka fängelset:

”Alla är snälla, (...) de är ju snälla mot pappa och de är ju snälla där men det är ju inte så kul överhuvudtaget ändå. Det är ju inte så kul att vara där heller.”

Besöksrummen beskrivs som små och ganska obehagliga och tiden för besöket knapp. En individ beskriver ett besök på häktet:

”Vi kom dit och sen fick vi lämna ifrån oss alla grejor och så fick vi gå in där och så var det ett jätte litet äckligt litet rum (...) som vi fick sitta i då. Som inte var så trevligt. Lukta rök så in i nordan och mamma börja väl skoja att folk de gör ju allt möjligt där inne på soffan (skratt). Så det var ju inte så trevligt kanske och sitta där. Så fick vi väl inte så mycket tid heller med, med henne. Det var väl bara nån timma tror jag.”

En deltagare som besökt sin pappa på flera olika anstalter beskriver fängelsemiljön ungefär som vilket hem som helst, förutom att internerna har ”utgångsförbud”. Hon betonar det trevliga på anstalten:

”Jag tycker att det är ganska mysigt på de ställena. Det är det de har en kiosk ju som kommer typ en gång i veckan och sånt där.”

Samma individ har positiva minnen från en familjevecka då hon och andra barn besökte sina föräldrar på anstalten och gjorde olika aktiviteter tillsammans:

” Och då var det så här jättemånga med barnen och det så brukade vi grilla och sånt. Så var vi på nåt jättemysigt ställe, kunde vi gå till idrottshallen och spela pingis, det var jättemysigt.”

Att deltagarna inte får ta med sig någonting in på anstalten nämns av de flesta. Vissa uppfattar detta som besvärligt eftersom man exempelvis skulle vilja ta med sig eget fika in till föräldern. Det uttrycks också att man inte förstår varför man har en sådan rutin.

En deltagare beskriver att en släkting som följde med uppfattade en visitation som en mycket kränkande upplevelse. De hade varit tvungna att klä av sig alla kläder och släktingen som IP beskriver som blyg reagerade starkt på detta. Hela besöket påverkades negativt av visitationen:

” Det var jättejobbigt för henne. Hon var jätte arg sen resten av träffen för att hon kände sig så kränkt.”

En deltagare har erfarenhet av att sova över med sin mamma i ett besöks hus på anstaltens område. Hon minns att personalen kom och knackade på ganska ofta vilket upplevdes som störande. Det blev som en påminnelse om var de egentligen var.

En mamma har uttryckt att hon inte vill att hennes barn ska komma och besöka henne på fängelset längre. Hon vill skona sina barn från vad det innebär att göra ett besök på anstalt och se sin egen mor i den miljön:

”Hon vill inte att vi ska se det där, hon tycker att vi har sett tillräckligt.”

Permission

Deltagarna upplever genomgående att det är positivt att föräldern får komma ut på permission. De yngre deltagarna uppskattar framförallt att få träffa föräldern utanför fängelset för att det blir mer normalt umgänge då. En deltagare berättar vad hon brukar göra tillsammans med sin förälder när denne är på permission:

”Går runt i stan och tittar i affärer och ja går på bio och sånt där liksom, så här olika grejor. Och åker hem till min mormor och sitter där och fikar.”

En annan betonar fördelen med att gå fri och kunna göra vad hon vill med föräldern. Att bara umgås med varandra framkommer som det som de flesta vill göra när föräldern är

hemma. Andra deltagare uppskattar permissionen eftersom de inte behöver åka iväg så långt för att träffa föräldern.

Deltagarna uttrycker en ovisshet om när föräldern får permission nästa gång och hur länge den varar. Någon har permission en gång i månaden, en annan har inte träffat sin förälder på över ett år. En deltagare berättar att en planerad permission ställts in på grund av att föräldern förflyttats till en annan anstalt. Hon har ännu ingen aning om varför föräldern har blivit förflyttad. Hon undrar om det kan ha varit så att föräldern har försökt rymma eller betett sig på något olämpligt sätt eller om någon annan person kan ha placerats på anstalten som hade med fallet att göra. Dottern undrar men har inga svar.

En deltagare berättar att hennes far för tillfället har rymt från fängelset. Rymningen skedde under en permission. Detta innebär att polisen kommer hem till dottern med jämna mellanrum och frågar efter pappan. Hon beskriver hur hon ibland stöter på honom när hon är ute och går med sin hund och hur han vägrar berätta för henne var han bor så att hon inte ska ha något att berätta för polisen. Dottern upplever att pappan mår bättre när han är ute och tycker om att se honom, men hon oroar sig mycket eftersom allt är så ovisst under dessa förhållanden.

”Men det är ändå skönt att se han, men det är ändå obehagligt (...) när man inte vet vad som händer typ.”

Deltagaren uttrycker även en rädsla för att pappan ska skadas vid ett eventuellt gripande.

Upplevelsen av att återses och skiljas åt

De flesta deltagare beskriver att det känns som vanligt att träffa föräldern igen, även om det gått lång tid sedan sist:

”Asså det är som vanligt nästan tycker jag. Det är inget liksom inget så där ”hej gud vad jag har saknat dig” och sådär. Vi skrattar och har roligt liksom.”

Beroende på vilken kontakt ungdomarna har med sin förälder upplever de mötet olika. En person, som inte har så mycket kontakt med sin pappa, jämför upplevelsen av att träffa honom med att träffa en avlägsen släkting. Detta beskrivs som en likartad upplevelse. Någon beskriver att det kan kännas tvingande att träffa föräldern om denna har permission på t ex en helg då IP hellre vill umgås med kompisar.

Att skiljas åt beskrivs av några som en svår upplevelse. Att lämna föräldern i fängelset och själv åka därifrån efter ett besök gjorde, för en deltagare, att hon tyckte synd om föräldern. Detta upplevdes som jobbigt. En annan deltagare beskriver hur själva mötet kan kännas långtråkigt men att det i avskedsögonblicket ändå kan kännas som hon vill att pappan ska stanna:

”När han (...) är med mig så känner jag så ba ”åh stick”. Men sen när han ska gå så blir man ändå så... typ man ska kramas och säga hej då så blir

det så att ja man vill stå en längre stund (...) och bara krama han (...). Att då vill man inte att han ska gå (...).”

Det kan också vara svårt med övergången från föräldrarnas permission till att den frihetsberövade föräldern återvänder till anstalten. En flicka beskriver att hon var så ledsen dygnet innan föräldern skulle åka att hon stannade hemma från skolan:

”Och sen blev jag jätteledsen på kvällen och så var jag vaken hela natten och sen stannade jag hemma från skolan (...). Och sen åkte hon iväg och allting kändes liksom så himla normalt när hon var hemma och sen var hon ju inte där när jag kom tillbaka från skolan igår.”

Några deltagare vill inte träffa föräldern själv utan brukar ta med sig en kompis. Det gäller både vid besök på behandlingshem och i deltagarens eller föräldrarnas bostad. Anledningen till att de inte vill träffa föräldrarnas själv kan vara föräldrarnas psykiska instabilitet eller att det gått så lång tid sedan de sågs och att det därför känns osäkert och ovant.

Följder av föräldrarnas frihetsberövande

Emotionella konsekvenser

Deltagarna beskriver att de kan känna saknad efter den frihetsberövade föräldern. En flicka, vars mor varit frånvarande under stor del av flickans uppväxt, beskriver att hon alltid saknat sin mamma:

”Jag var ju aldrig lugn i min tillvaro på något vänster. När hon både var ute och när hon satt inne liksom, man har ju alltid saknat (...) mamma.”

Att längta och vänta beskrivs som återkommande och påfrestande upplevelser. En IP beskriver att det var jobbigast i början eftersom tiden som föräldern skulle vara borta var så lång.

”(...) Det är jobbigt [att vänta] fast i början var det jobbigt, mest. Då tänkte jag att han kommer ut om fem år.”

I de flesta fall beskriver deltagarna att de tänker på föräldern när de har tråkigt eller är ensamma. En flicka säger att tankarna på pappan kan dyka upp vid sänggåendet:

”Tänker på det när man sitter... ja typ när man ska gå och lägga sig och sitter och tänker lite så kanske man börjar tänka lite på pappa och när han kommer ut och så.”

Om deltagaren redan mår dåligt eller är lite ledsen kan tankarna också komma. En IP uttrycker att hon alltid har mamma i tankarna. Samtidigt försöker hon att inte tänka så mycket på mammans frihetsberövande eftersom hon har fullt upp med att hantera sitt eget liv. En deltagare, som säger att hon är van vid att föräldern sitter i fängelse,

uttrycker även en känsla av att hon inte bryr sig så speciellt mycket om föräldern åkt in igen.

En annan konsekvens av föräldrarnas frånvaro tycks vara att IP, i de fall där det finns yngre syskon, tar ett visst ansvar för dessa. En deltagares syskon är placerade hos en annan familj och hon önskar att de kunde komma och hälsa på henne ibland. Eftersom avståndet är ganska långt önskar hon att syskonen kunde få bo hos henne någon helg i månaden. Detta går inte socialtjänsten med på, på grund av hennes ålder. IP tycker att det är konstigt att socialtjänsten inte anser att hon kan ta hand om sina syskon nu när hon är myndig och har egen lägenhet, när hon kunde ta hand om syskonen för fem år sedan.

En deltagare berättar att hon har fått svårt att lita på människor till följd av sina erfarenheter. Detta märker hon speciellt i nära relationer, så som exempelvis med pojkvännen.

För att klara sig igenom svårigheter har en deltagare tillägnat sig en positiv inställning till livet och det hon har:

”Liksom efter allt det där så blev jag verkligen extremt positiv, försöker verkligen uppskatta allting.”

De deltagare som är lite äldre upplever också att de har blivit starkare av de här erfarenheterna. De har tankar om att de kanske kan hjälpa andra i samma situation och att de kan se om andra mår dåligt för att de känner igen varningstecknen. En deltagare är nästan förvånad över hur hon har lyckats klara sig igenom alla svårigheter:

”Ändå förstår jag inte att jag har klarat mig igenom det typ utan att ta droger eller hamna på psyket eller nånting.”

Några av deltagarna uppfattas i kontakten som äldre än vad de egentligen är. En IP menar att hennes erfarenheter nog gjort att hon växt upp lite snabbare.

Egna problem

Medvetenheten hos deltagarna kring hur föräldrarnas frihetsberövande påverkat dem varierar. De flesta uttrycker att det inte enbart är föräldrarnas frihetsberövande som har bidragit till de eventuella egna problem som beskrivs. De äldre deltagarna har lättare att reflektera kring egna problem än de yngre. De kan blicka tillbaka på vad som hänt på ett annat sätt och sätta in upplevelserna i ett tidsmässigt sammanhang. En IP beskriver moderns frihetsberövande som början på en problemfylld tonårstid:

”Ja (...) det var starten på allt jobbigt som hände i min[a] tonår.”

Synen på droger varierar från att vissa ungdomar tycker att det är äckligt och aldrig har provat till att själv ha provat eller t o m varit på väg att utveckla ett eget missbruk. En deltagare menar att det är ganska konstigt att det gått så bra för henne som det faktiskt gjort. Hon började själv att prova droger tidigt. Hon inser dock att det hade kunnat gå

riktigt illa för henne. En annan deltagare, som länge levt på institution, uttrycker en medvetenhet om att hennes uppväxt nog gjort henne sårbar. Hon anser att hon exempelvis har lättare att bli drogsugande än andra på grund av hennes uppväxt:

”Men samtidigt [måste jag] passa mig ganska mycket. (...) Jag menar jag kan också bli drogsugen liksom [och] jag måste passa mig mer än [någon] som har bott hemma liksom [som kanske] inte har haft (...) den uppväxten eller det levnadssättet.”

Andra deltagare beskriver problem som självdestruktivt beteende, depression och trötthet. Även fysiska symptom på stress så som magsår beskrivs.

Omgivningens betydelse

Att berätta om föräldrarnas frihetsberövande

Det är vanligt att deltagarna känner att de inte vill prata om att föräldern är frihetsberövad. I flera fall är det bara släkt och nära vänner som känner till situationen. Det är inte heller alla kompisar som får veta om det:

”Men det är bara vissa av dem jag pratar om det [med]. För jag vill inte att hela världen ska veta om det liksom.”

En deltagare säger att det bara är bra kompisar som hon berättar för. Att ha en frihetsberövad förälder upplevs inte vara något som ungdomarna bara berättar för vem som helst. När ingen annan i omgivningen har samma erfarenhet kan det kännas särskilt svårt att berätta:

”Jag känner ju deras föräldrar (...) och det är ju inte nån (...) som sitter i fängelse och så. Det är bara (...) min pappa.”

En deltagare pratar inte om att hennes pappa sitter i fängelse för att hon inte vill. Hon förmedlar att det egentligen inte tjänar så mycket till att prata om det:

”Jag pratar inte om [det] för att jag så här inte vill. Men det är bara ingenting jag... asså jag kan säga att man inte bryr sig så mycket. Asså jag bryr mig att pappa är där men det är inget jag tar upp ofta eller nåt.(...) Jag bara (...) vet det, (...) så är det bara.”

Flera deltagare beskriver att de någon gång har skämts för föräldern och att de därför inte berättat för andra om frihetsberövandet. En flicka minns att hon skämdes när hon var yngre. Nu när hon har blivit äldre har hon upptäckt att alla kompisar i hennes umgängeskrets har egna problem som de tampas med och att det inte är någon som reagerar konstigt på hennes bakgrund. En annan deltagare berättar att hon tidigare brukade ljuga lite för att hon inte tyckte att folk hade någonting med att hennes förälder var frihetsberövad att göra. Hon upplevde att hon fick svara på så många frågor om hon valde att berätta. Frågorna kunde handla om varför och hur länge föräldern hade varit

borta och om hur hon själv mådde. Dessa frågor hade hon inte alltid lust att svara på. Därför sa hon istället att föräldern jobbade i en annan del av landet.

En deltagare uttrycker att hon inte skäms eftersom det är mamman, inte hon själv, som har gjort något fel:

”Jag skäms ju inte för det, det gör jag ju inte. Jag menar det är ju inte mitt fel. Det är ju hon själv som har valt det så.”

Att berätta om föräldrarnas frihetsberövande känns på olika sätt beroende på vem IP pratar med. En flicka som bott på behandlingshem länge tycker inte att det är jobbigt att prata om det där, eftersom de andra ungdomarna har liknande bakgrund. I andra miljöer kan det dock kännas precis tvärtom:

”Det kan vara lite jobbigt faktiskt (...) när man pratar med vanliga människor.”

En deltagare låter ofta bli att berätta för andra eftersom hon inte vill att folk ska börja tycka synd om henne. Det kan också upplevas som jobbigt om det hela tiden är många som frågar om det.

En deltagare har upplevt att en släkting inte ville att hon skulle berätta för någon annan om vad som hade hänt:

”Hon ville till exempel inte att mina närmaste vänner skulle veta det. Men de fick veta för jag litar på dem. Men det finns många i min krets som inte ens vet att min mamma sitter i fängelse.”

Många deltagare har valt att inte berätta för lärare i skolan om vad som har hänt. Rädsla för att bli annorlunda behandlad ges som förklaring till detta:

”Jag vet inte jag mår ju bra och det funkar ju bra i skolan så om de får veta det så kanske (...) de (...) behandlar mig på nåt annat sätt.”

Flera personer uttrycker också att de inte vet om lärare i skolan känner/kände till om föräldern satt i fängelse.

Att bli intervjuad och prata om detta ämne beskrivs inte som något svårt. Flera förklarar att de pratat med andra om det och att de vant sig vid detta. Det kan dock kännas konstigt att prata om det av andra orsaker:

”Det känns... konstigt för att jag tycker det låter roligt för det låter som en hemsk historia.”

En annan flicka menar att det kan bli opersonligt att prata om sina erfarenheter, oavsett hur svåra de är, om man gjort det så många gånger som hon har gjort:

”Men det är ändå så här liksom som [en] ... ja, jag vet inte, nyhetsuppläsare kanske. De är inte engagerade i vad de pratar om men de pratar om det.”

Omgivningens reaktioner

Vad personer i omgivningen tänker om att föräldern är frihetsberövad menar de flesta deltagare inte spelar någon roll. Andra får tänka vad de vill. En deltagare tror att andra människor kanske känner ett visst medlidande med henne:

”Jag vet inte de tänker nog inget speciellt. De kanske [inte tycker] det är så kul för mig, att ha en pappa där.”

Flera deltagare upplever sig ha blivit dömd på förhand av andra. I ett fall började det, efter föräldrarnas frihetsberövande, att spridas rykten om IP och att hon skulle ha börjat använda droger:

”Alltså att sådan mor sådan dotter liksom. Jag höll tydligen också på med knark fastän jag aldrig hade rört det.”

En deltagare tror att andra tänker att det kommer gå dåligt för henne eftersom det gått dåligt för pappan.

”Folk tänker så också liksom, så ”ja det är generna”.”

Någon har upplevt att folk från finare områden ser ner på henne. Hon upplever att människor från ”överklassen” spridit falska rykten om henne. Fördomar finns hos andra, men flickan konstaterar att även hon har en hel del sådana. Hon uttrycker att hon försöker att inte vara så fördomsfull men tycker ändå att fördomar oftast stämmer.

Deltagarna har olika erfarenheter av reaktioner från omgivningen. Detta antas bero på om de har berättat eller inte berättat om föräldrarnas frihetsberövande. Vissa som har berättat har inte upplevt några reaktioner alls utan tycker att omgivningen behandlar dem på samma sätt som tidigare. Andra har erfarenheter av att kompisars föräldrar har sagt att de inte får leka med deras barn:

”Förut när jag bodde [på ett annat ställe] då [fick jag] inte umgås med vissa personer för deras föräldrar.(...) Eller jag fick ju vara med dem men de fick aldrig vara hemma hos mig.”

Att inte vara accepterad som lekkamrat upplevs som något mycket ledsamt hos de deltagare som erfarit detta. Andra reaktioner från omgivningen har varit att människor beskrivit sin förvåning över att föräldrarna, med alla sina problem, faktiskt har fått så fina barn. Andra har uttryckt oförståelse för hur en förälder kan svika sitt barn på det sättet och att en sådan förälder aldrig borde förlåtas:

”[Hon] har jättesvårt att förstå det här i min familj liksom. Hon (...) förstår inte hur en mamma kan göra så mot sina barn till exempel och hon tycker

då att det är oförlåtligt och att vi inte skulle förlåta [mamma] och lite så där. Så att jag tror inte att hon förstår riktigt ändå (...) på det sättet eftersom hon har ju inte varit i den situationen själv.”

Deltagare har också erfarenhet av att ha berättat om föräldrarnas frihetsberövande för några utvalda personer och sedan blivit svikna. Omgivningen har då avslöjat eller hotat med att avslöja hemligheten:

”Så berättade jag att min pappa satt i fängelse, och så blev det ju nåt sånt här ”gör inte du det så berättar vi din hemlis”, nä men du vet när man gick i ettan, (...) i grundskolan.”

En deltagare minns än idag, efter cirka 10 år, att en fritidsledare låtit andra barn veta var hennes pappa var, fastän hon inte ville det:

” Min mamma hade sagt att min pappa satt i fängelse, kommer jag ihåg. Så frågade han mig det när (...) massa var med, ”Vad gör din pappa?” för han visste det (...). Och så hade han sagt det när alla hörde och då blev jag skitledsen.”

Omgivningens stöd

De flesta deltagare tycker att de har personer runt omkring sig som bryr sig om dem och som lyssnar på dem. Föräldrar, släktingar, vänner, pojkvänner, personal på behandlingshem och andra vuxna vänner till familjen upplevs som personer de fått stöd av. Flera av deltagarna har också bott hos eller fått ekonomiskt stöd av släktingar eller vänner till familjen. En deltagare uttrycker dock att hon inte alls har pratat med släkten om hur det har stått till hemma:

”Man har aldrig pratat med släktingar om det hur det har varit liksom med mamma och pappa. Det har jag aldrig gjort.”

Några tycker att föräldrarna skulle kunna bry sig lite mer om sina barn. En deltagare beskriver att hon gärna hade sett att pappan gett mer stöd åt mamman, vilket kanske skulle ha inneburit att mamman ej hamnat i den situationen att hon begick brottet. En annan deltagare säger att hon nog skulle ha önskat att hon fått mer stöd av sin mamma, som hon växt upp med, men att hon inte har några krav på sin frihetsberövade pappa:

”Farsan (...) har jag verkligen inga krav på, varken nu eller då eller kommer att ha. Eller krav kan man ha men jag har inga förväntningar och jag... kan inte säga att jag tyckt att han skulle bry sig mer. Jag vet inte jag känner bara inte så.”

Syskon beskrivs i flera fall som mycket viktiga för deltagarna. En deltagare menar att brodern är den enda som riktigt förstår henne eftersom de har upplevt så mycket tillsammans:

”Den enda som verkligen förstår mig är min bror, för det är han som verkligen har gått igenom allting som jag har gjort. (...) Ingen annan kan förstå mig. De kan försöka, men ingen förstår mig som han gör.”

En annan flicka beskriver att hon kan välja att prata med syskonen om hon vill men att de alla är så vana vid att föräldern är frihetsberövad att det inte finns så mycket att säga:

”Det är inte så speciellt. Vi vet ju det, han har gjort det flera gånger så det blir inte så mycket prat.”

Några deltagare beskriver att de har haft behov av och även fått professionellt stöd. Det är då oftast skolan som har förmedlat den kontakten. Den professionella hjälpen fick de inom barn- och ungdomspsykiatri, på ungdomsmottagningen eller inom skolhälsovården:

”[Min lärare] märkte att jag inte mådde så bra (...) och sen så ringde han till mina föräldrar och sånt och så bokade han en tid med kuratorn.”

Att prata med någon om sina problem upplevs, av de deltagare som erfarit detta, som en positiv upplevelse. Tveksamhet till att gå och få hjälp uttrycks av en person:

”Jag vet inte riktigt alltså jag bryr mig inte så jätte mycket om det men alltså jag vill inte precis gå till kuratorn. (...) Därför jag missar lektioner och sånt. Det är jobbigt.”

I ett annat fall var det genom broderns psykolog som IP fick hjälp att söka en plats på ett jourhem. De flesta deltagare har erfarenhet av att socialtjänsten har varit inkopplad någon gång i deras liv. Hjälpen de har fått av samhället beskrivs av några som liten. När det gäller ekonomiskt stöd har flera personer upplevt att de haft svårt att få den hjälp de behövt. En deltagare berättar att hon fick hjälp av socialtjänsten med boende efter att lägenheten hade brunnit ner. När det kom till att ersätta kläder fanns dock inte lika bra möjligheter:

”Och där står jag (...) med ett par byxor, trosor, strumpor och får tusen kronor och ska köpa en helt ny garderob. (...) Det är lite hårt. Det beror [väl också] på hur mycket man tjarar på dem.”

Vänner

Deltagarna uttrycker genomgående att vänskapsrelationer har varit av stor betydelse under uppväxten. Vännernas reaktion på föräldrarnas frihetsberövande har ofta varit stark och deltagarna har känt ett stöd från dem:

”De blev ju helt bara så här ”ånej stackars dig” och sånt dära. (...) Man märker att de (...) bryr sig.”

Det som gör att ungdomarna känner sig trygga med en vän handlar ofta om att de på något sätt har liknande bakgrund eller på annat sätt förstår varandras livssituation. Flera beskriver att vänner har liknande problem som de själva:

”Jag vet inte men... Alla kompisar har nånting (...). Eller de (...) flesta (...) har (...) nån missbrukarförälder eller (...) såna grejor.”

Betydelsen av att prata med vänner och att vännerna också berättar om sina svårigheter betonas. Genom ömsesidighet både ger och får de stöd av varandra. En deltagare menar att det är både negativt och positivt att bara umgås med personer som har liknande bakgrund. Efter flera år på behandlingshem kan hon uppleva att de i gruppen sluter sig och inte vill ha kontakt med andra från andra delar av samhället. Detta tycker inte IP om utan har valt att söka sig utåt:

”(...) Jag söker mig ju ut (...) väldigt mycket (...) härifrån. Jag vill inte umgås med dem. Jag umgås inte, jag är inte kompis med nån så direkt, jätte mycket.”

Det finns en tanke hos samma IP att det måste ske en förändring i vilka hon umgås med för att kunna lämna det gamla bakom sig. Hon vet att hon måste klippa gamla band och börja söka sig utåt ännu mer om hon vill komma ifrån sitt gamla liv.

Några har haft det svårt med kompisrelationer under uppväxten. Känsla av utanförskap och tendens att lätt hamna i konflikter beskrivs av flera deltagare. För vissa berodde detta delvis på föräldrarnas frihetsberövande:

”Det att kompisarna inte fick leka med mig det var ju säkert bland annat på grund av det med min pappa.”

Identifikation med föräldern

Det material som framkommer vad gäller identifikationen med föräldrarna är högst individuellt. Detta antas bland annat bero på hur mycket kontakt man har haft med föräldern innan frihetsberövandet eller hur stor del föräldern haft i barnets uppfostran.

Relationen till mamma

Beroende på vilken ålder deltagaren har beskrivs olika sätt att umgås med sin mamma och vad som känns bra att göra tillsammans med henne. De yngre deltagarna uttrycker tydligt ett större behov av att umgås med vänner än med föräldern och att föräldern också är någon man kan skämmas för:

”Jag gillar inte (...) att va ute med henne (...). Jag vill hellre liksom bara va med mamma här hemma, kanske hyra film eller nånting. (...) Eller kanske gå ut och äta, men jag vill inte gå ut liksom på stan med henne. Det vore jätte pinsamt.”

De flesta deltagare uttrycker att de står närmare sin mamma än sin pappa. Mamman beskrivs ofta som den person som pratat med barnet och förklarat saker eller brytt sig om barnet. I de fall där fadern varit frånvarande har modern blivit den viktigaste personen i barnets liv. En deltagare beskriver att hon står närmare mamman men ändå inte skulle kunna välja mellan mamman eller pappan:

”Min mamma brukar prata mest med mig eftersom (...), pappa sitter (...) ju där han är. (...) Det är det jag står ju min mamma mycket närmare än pappa. (...) Men (...) jag skulle ju inte kunna välja att någon skulle dö så hära, om nån skulle leva det skulle jag ju inte kunna göra.”

I beskrivningen av sina mödrar använder deltagarna många beskrivande, kärleksfulla ord. En möjlig idealisering kan skönjas:

”Hon är annorlunda på ett bra sätt. Hon är faktiskt lite snällare än andra föräldrar.”

Flera deltagare förmedlar att mamman är en person som ser till barnets behov:

”(...) Snäll, och så här bra sträng. (...) Hon vet vad som är bra för mig och så. Och förklarar bra om det är nånting jag inte förstår.”

En annan beskriver mamman som rolig, ärlig och kärleksfull:

”Hon är mycket för att skoja mycket. Hon skojar om allt mellan himmel och jord gör hon. Hon är glad och hon är också ärlig. Hon säger hela tiden hur hon mår och att hon saknar oss jämt och att hon älskar oss och vill att vi ska träffas snart och så där då.”

En deltagare beskriver att mamma mest är glad men att hon nog är ledsen över pappans frihetsberövande:

”(...) Mamma är väl ledsen för att pappa är där nu och jag får va utan pappa, en riktig pappa.”

Deltagarna ser upp till sina mödrar. Några beskriver sin mamma som en oerhört stark person som har förmåga att få IP att må bra. En individ beskriver sin frihetsberövade mammas styrka:

”Alltså hon klarar av allting. Alltså det finns ingenting som man kan säga till henne som hon inte klarar av.(...) Hon (...) har sån positiv energi så när man mår dåligt [behöver man] bara sitta i närheten av henne så mår man tjugo gånger bättre. Trots allt som har hänt henne och allt hon har gått igenom och allting, hon är ändå lika glad alltså när hon träffar oss (...).”

Andra deltagare beskriver en komplicerad relation till modern. Att barnet växer upp och bli vuxen kan, enligt en deltagare, vara svårt för mamman att acceptera. Oro för att

eventuella gamla problem ska återkomma finns. Någon beskriver att hennes mamma har gett upp:

”Min mamma orkar ju inte ens höra liksom. Hon vet ju inte ens allting. För hon orkar ju inte det. Hon går inte på föräldramöten, hon går inte på socmöten längre, hon går ingenstans som hon inte vill göra för att hon tycker att hon har tatt så mycket och det är så synd om henne. Och det är jag ganska arg för. Men det är nåt jag bara får köpa liksom. Men det är jätte tråkigt tycker jag.”

Beroende på hur relationen fungerar idag kan det vara mer eller mindre svårt att prata om detta. En deltagare märker att det hon säger om mamman blir negativt trots att hon tycker om sin mor och kommenterar detta:

”Jag vet inte fan jag älskar min mamma men det känns typ som jag bara har negativt och säga om henne.”

Flera deltagare uttrycker att de själva, och syskonen, är mycket viktiga för sin mamma:

”(...) Hon kallar alltid mig och min bror för sina diamanter(...). Ingenting betyder nåt förutom vi. Vi är allt brukar hon säga.”

Deltagarna återkommer genomgående och ofta till att deras familj är normal och inte skiljer sig från andra. Detta uttrycks speciellt i relation till hur föräldrarna fungerar som föräldrar. Man är mån om att förmedla att de på det sättet inte skiljer sig från andra. Trots att föräldrarna missbrukade minns en deltagare sin uppväxt som normal:

”Men att det är det jag tycker är lite konstigt, (...) vi har alltid haft vad jag tycker en vanlig familj. Att mamma har alltid gått upp jämt och gjort frukost och liksom till alla och sen gått till skolan, och så (...) har vi kommit hem och så har hon mat och allting.”

I något fall har modern, till följd av missbruk och frihetsberövande, varit frånvarande under lång tid under intervjupersonens liv. Deltagaren uttrycker att hon klarat sig bra med pappan och att hon inte sökt någon ny modersgestalt:

”Man har ju bara haft pappa då i princip. (...) Men det har ju gått bra för det har ju inte jag tänkt nånting på att man ska ha en mamma liksom på det sättet. För det har funkat jättebra med pappa bara liksom, så jag har aldrig känt så saknad så att jag har försökt skaffa nån annan (...) mammafigur. Det har jag ju aldrig gjort.”

Relationen till pappa

De flesta deltagarna har erfarit att pappan varit frånvarande under största delen av deras uppväxt. Detta som en följd av frihetsberövandet och/eller av att barnet har bott med sin mamma efter föräldrarnas separation. En deltagare uttrycker att hon inte vet hur det är att ha en pappa och att hon känner att hennes biologiska far är mer som en kompis för

henne. I och med detta tror inte IP att han någonsin kommer vara som en förälder för henne eftersom hon inte är uppvuxen med honom. En annan deltagare, som vid tiden för intervjun har sin mor i fängelse, har en tätare kontakt med pappan nu än tidigare. Pappan har i detta fall varit den som till största delen tagit hand om barnen.

I jämförelse med en kompis förälder som också varit frihetsberövad tycker en IP att hennes pappa funnits där för henne. Hon uttrycker uppskattning över att hon alltid har vetat om pappa varit frihetsberövad eller varit ute. Pappan har också gett ekonomiskt stöd till dottern:

”Medans pappa han har ändå (...) kollat så att jag har mått bra och (...) jag har haft pengar, kläder och... (...) om vi skulle på nån skolresa eller nånting sett till att jag har fått göra alla såna grejor och... (...) ringt mig varje dag och sånt. (...) Så det är jag glad över i alla fall.”

Flera intervjupersoner uppger att de får pengar av sin pappa, som är frihetsberövad, och att han är mycket generös. Någon förklarar det med att han har dåligt samvete för att han sitter i fängelse. En annan förklaring som ges är att pappan nog tänker att han inte kan göra så mycket för barnet och därför ger materiella saker:

”Det är väl det han har kunnat göra också eftersom han har suttit. Han har väl tänkt att han inte kan göra så mycket så har han väl gett mig grejor i stället.”

En annan deltagare förstår att hennes pappa kan uppfattas som farlig när man ser honom men upplever själv honom snäll, som ett litet barn:

”Men sen ändå när jag (...) ser han stå på busshållplatsen så ser han (...) så arg och typ... Ja hade jag sett han och jag inte visste vem han va hade jag tänkt så fan vilken skum människa eller inte skum men han ser så farlig ut eller jag vet inte vad man ska säga. Men sen när han (...) pratar eller (...) som han håller på, så är han (...) som ett barn. Han är väldigt snäll, när han har sina bra dagar. ”

En deltagare upplever att pappan är speciellt snäll mot henne. Pappan har aldrig skällt på IP eller sagt till när hon har gjort något dumt. Den rollen har mamman tagit istället. IP undrar själv hur det kan komma sig att pappan aldrig skrikit på henne. I andra fall har deltagare upplevelsen av att det är pappan som har varit den stränga och satt gränser för barnet:

”Men pappa har också alltid vart den stränga föräldern (...). Ja ”du ska vara hemma klockan nio” (...). Och ”gör inte så och gör inte så”. Och för mamma så har jag typ gjort vad jag velat (...).”

En individ berättar att pappan, även när han suttit i fängelse varit den som satte gränser för dottern. IP minns hur pappa gav henne utgångsförbud och sedan ringde upp för att höra om hon var hemma. Det som fick IP att lyda sin far var att han reagerade så starkt om hon inte gjorde som han sa:

”Och var man inte hemma då så visste man (...) hur förbannad han blev så då (...) satt man hemma i alla fall.”

En deltagare beskriver sin pappa som annorlunda jämfört med andras föräldrar och som omtyckt bland andra barn. När hon var yngre kunde hon skämmas för hur han betedde sig och vad han gjorde:

”Jag kommer ihåg jämt när [pappa] kom och hämta mig i skolan så, för han var ute ibland. (...) Då var han alltid så högljudd (...) men han skulle alltid skoja så alla gillade pappa, mina kompisar. (...) Men jag kommer ihåg att jag skämdes ändå (...) och alla ba ”Vad gör din pappa typ?” (...).”

Deltagarna uttrycker att de tidigt förstod att det var något dåligt med att sitta i fängelse. En IP som var lik sin far till utseendet minns att detta var svårt för henne eftersom han var förknippad med negativa saker som kriminalitet:

”Ja men det har varit jättejobbigt faktiskt. Men det var min morsa hon ba jämt ”åh du är så lik din pappa” och jag blev skitarg liksom. Vadå jag är inte lik nån som är dum.”

För en deltagare var pappans utländska påbrå något som var svårt att hantera eftersom hon därmed såg annorlunda ut än kompisar och klasskamrater. Önskan att vara som alla andra var mycket stark. Hon beskriver också att pappan inte var en person man pratade om hemma. Några deltagare uttrycker ett behov av att vara stolt över pappa trots att han sitter i fängelse. En IP betonar att personal på anstalten sagt att pappan är duktig eftersom han bakat så god paj och gjort hemsidor där.

En annan deltagare tror att pappan nog mest är glad men också ledsen för att han inte kan vara tillsammans med sitt barn:

”Och pappa är väl ledsen för att han inte kan va här med oss. Han vill va med mig och hjälpa mamma och uppfostra mig och så.”

En deltagare menar att hennes pappa är en dömande person som har svårare än mamman att uttrycka när dottern har gjort något bra. IP vet dock att hon är viktig för sin pappa:

”Det är pappa men jag vet att han älskar en för han bryr sig på ett sätt, på ett kallt sätt, men man vet att han älskar en ändå.”

En IP förklarar att relationen mellan henne och pappan påverkas av att han fortfarande ägnar sig åt kriminellt beteende:

”Han är ju liksom fortfarande, vad ska man säga, lite kriminell eller vad man ska säga. Han kan inte släppa den där big business grejen och han får inte saker att gå ihop.”

För flera deltagare är det viktigt att betona att relationen till pappan är normal. Flera uttrycker att den fungerar som vilken relation som helst mellan förälder och barn.

Självbild

Deltagarna har olika tankar om vem av sina föräldrar de är mest lik. Likheterna tycks inte ha med kön att göra utan mer vara kopplat till egenskaper som föräldrarna respektive barnen har. En deltagare menar att hon är lik sin mamma på så sätt att hon inte kan hålla i pengar. En annan har lärt sig av sin pappa att hålla i pengar och först se till att hyran blir betald innan hon kan lägga pengar på nöjen. Även om det aldrig har funnits tillräckligt med pengar i familjen uttrycker en annan IP att hon är nöjd med sin uppväxt eftersom det har varit en kärleksfull familj:

”Men vi har alltid fått höra att vi är älskade och vi är duktiga.”

Flera känner sig nöjda med den person de har blivit i dag. De tror inte att de skulle ha blivit som de är om de inte haft de, delvis mycket svåra, erfarenheter de har. En IP, som varit placerad på institution länge, uttrycker att hon inte vill ha sitt liv annorlunda:

”(...) Jag skulle inte vilja att det var på nåt annat sätt. För att hade inte det hänt då hade inte jag vart på alla de ställen jag har vart på och då hade inte jag vart den jag var idag och den jag är idag trivs jag väldigt bra med.”

De äldre deltagarna tycker att de har lättare att formulera sig kring vem de är idag, jämfört med när de var yngre. Några av dessa uttrycker även att de har blivit starkare med åren samt att de tycker att det har gått ganska bra för dem trots allt. En IP med en missbrukande mor och en far i fängelse uttrycker att hon är glad över att det har gått så bra som det har gjort för henne trots att hon egentligen aldrig fått lära sig vad som är rätt eller fel att göra.

En IP beskriver sig själv som en nyfiken person som samtidigt är känslig. Hon beskriver att hon har lätt till gråt och svårt att ta kritik:

”(...) Jag har varit mycket så där att jag tar emot negativa saker och så samlar jag bara på mig och sen om nån liksom till exempel bara säger att ja du är dum då blir jag jätteledsen.”

En annan IP beskriver sig själv som impulsiv, omtyckt och med en förmåga att lätt visa känslor. Hon upplever det själv som lite jobbigt att andra har så lätt att prata med henne för då får hon reda på en massa saker som hon kanske inte egentligen vill veta. En annan deltagare tror att hon ibland kan vara för snäll. Hon upplever att hon har blivit trampad på, på grund av detta. En deltagare beskriver sig själv som lugn och snäll mot dem som är snälla mot henne. Är de inte det är hon inte heller snäll tillbaka.

När det gäller egenskaper som föräldrarna har som ungdomarna tycker är konstiga eller oacceptabla anser de sig inte likna dem på just det sättet. En IP tycker att hon mest är lik pappan om hon bortser från hur han tänker om vissa saker. Om föräldern lovat mycket utan att hålla det anses detta vara en egenskap man inte vill ha.

I några fall beskriver IP att denna bryr sig mycket om hur andra mår och är bra på att ta hand om andra människor. Flera beskriver att de lätt kan få andra att öppna sig och prata om sina problem. Flera upplever sig vara den som håller samman familjen exempelvis genom att ringa andra i familjen och släkten för att höra hur de mår. Även om det är svårt har IP kontakt med alla i familjen:

"(...) Ingen har kontakt med någon men jag har kontakt med alla och ska vara kompis med alla så det är rätt svårt (...) när alla pratar skit om alla. Man vet ju verkligen inte vad man ska tro på. Det gäller att vara realistisk, skapa sin egen bild och uppfattning."

Tankar om framtiden

Framtidsplaner

För de yngre deltagarna är framtidsplanerna ganska oklara. De vet inte vad de vill bli och betonar att de fortfarande har tid på sig att bestämma sig. En beskriver stora men samtidigt enkla framtidsplaner:

"Ja, att jag ska klara hela skolan och nå utbildning som nånting som jag får bestämma mig för. Det är bara det. Skaffa egen lägenhet och... jobba. Det är bara det."

De flesta deltagare skulle kunna tänka sig att plugga vidare. Praktiska arbeten dominerar framtidsplanerna. En flicka önskar att få fortsätta sitt nuvarande jobb som fastighetsskötare och en annan flicka skulle gärna jobba inom bilindustrin för att, som hon säger, undvika att bli beroende av bidrag från socialtjänsten. En IP skulle vilja arbeta på radio där hon kan nå människor, vilket hon tycker är roligt:

"Spela musik och säga saker som nån (...) människa lyssnar på och kanske kan förändra någons tankesätt eller nånting, så här inspirera någon, eller göra någon arg."

Hälften av deltagarna vill ut och resa och se världen. De flesta kan tänka sig att skaffa egen familj och barn. Några uttrycker dock att det viktigaste är att först vara oberoende och klara sig själv innan detta sker:

"Och ha nå bra ställe och bo på och fixa allting så det inte ja blir som med mamma och pappa. Så allting ska vara fixat, sen ska jag skaffa familj."

En IP upplever oro inför sin kommande flytt från behandlingshemmet där hon nu bor. Hon ska flytta till eget boende och funderar över hur det kommer att bli att vara ensam utan några vuxna runt omkring sig:

"Det är en enorm trygghet att vara här och vara omhändertagen. Man har tio vuxna man kan ringa och det är liksom så där. Men nu får man fixa det själv."

Relationen till föräldrarna

En deltagares mamma har uttryckt att hon önskar bo hemma hos dottern när hon kommer ut. IP tror inte att detta är en bra idé. Hon menar att mamman borde hitta en egen lägenhet och skapa sig ett eget liv istället. Hon tror och hoppas att mamman kommer att få hjälp med att hitta en egen lägenhet och ett arbete när hon kommer ut.

En deltagare önskar att relationen till mamman, som inte är frihetsberövad, ska bli bättre. En annan IP oroar sig för hur det ska bli när pappa kommer ut ur fängelset. Hon är rädd för att han ska komma hem till henne för ofta och för länge, som det är under permissionerna. Hon uttrycker en önskan om att han kunde stanna kvar där han är:

”Det känns nästan som att jag vill att han ska vara kvar där, för då vet jag, då är han där.”

De flesta tror att relationen till föräldrarna i framtiden kommer se ut som den gör idag. Några deltagare önskar dock att deras förälder ska sluta använda droger och sluta med sitt kriminella beteende. En IP önskar dock att pappa kunde bo närmare och att hela familjen mådde bra:

”Att han bodde här, i alla fall i närheten så att man kunde åka till en. Så att man kunde vara hos mamma och hos pappa. Att han mådde bra och vi hade det bra allihopa. Så skulle det ju va.”

Diskussion

Metoddiskussion

Syftet med undersökningen var att skapa en större förståelse för informanternas upplevelser. För att uppnå detta syfte valdes intervjuer som datainsamlingsmetod. Möjligheten finns att intervjuerna hade blivit mer fylliga och djupgående om fler än en intervju genomförts med varje individ. Kanske hade ungdomarna känt ett större förtroende för intervjuaren om denna blivit en person som återkom. Kvale (1997) menar dock att upprepade intervjuer kan öka risken för att intervjun liknar en terapilikhande situation. Denna risk kan i detta fall anses rimlig eftersom ämnet berör personliga och emotionella frågor. Resultatet av studien bedöms vara användbart i sammanhang som rör barns perspektiv på föräldrarnas frihetsberövande. Kunskap om vilka områden/frågor som är viktiga för barnet har erhållits. Delar av resultatet kan också antas vara applicerbart på barn som växer upp med en missbrukande förälder eller som lever separerad från en förälder av andra anledningar än frihetsberövandet.

Att hitta undersökningsdeltagare till denna studie var en av de största utmaningarna med hela arbetet. De föreningar som arbetar frivilligt med dessa barn kunde inte förmedla kontakt med ungdomar eftersom det stred mot deras verksamhetsmål. Man hade tidigare upplevt att journalister intervjuat barn som var kopplade till verksamheten. En sådan erfarenhet var inget som man ansåg gynnade barnet. Föreningarna skyddar på detta sätt

barn till frihetsberövade. Detta är förståeligt och viktigt med tanke på att de representerar en av få instanser dit barnen och familjerna kan söka sig. Något annat förhållningssätt skulle antagligen kunna skada familjernas förtroende för verksamheten. Å andra sidan behöver barnen nås av forskare och media för att sprida kunskap om gruppen och på så sätt förändra och förbättra förhållandena för barnen. Frågan blir annars hur barnen ska komma till tals. För att komma i kontakt med barnen valde jag istället att vända mig direkt till anstalterna, där föräldrarna befann sig. Att komma i kontakt med interner visade sig dock vara en tidskrävande syssla.

Alla tillfrågade föräldrar hade erfarenhet av föräldrautbildning. Hur många föräldrar som tillfrågades samt exakt hur detta gick till kan dock ej redogöras för, eftersom detta gjordes av personalen på anstalterna. Detta förfarande antas ha sett olika ut på de olika fängelserna. Rekryteringsförfarandet kan därför ha medfört en risk för att resultaten blivit påverkade. Kanske tillfrågades de föräldrar som för personalen visat sig ha en god kontakt med sina barn. Eller de som av andra anledningar skulle kunna vara positiva till en undersökning som denna. Kanske upplevde de intagna att de kunde få någon fördel av detta. Jag blev exempelvis kontaktad av en intresserad pappa som krävde att få permission för att finnas med när intervjun hölls. Detta ingick naturligtvis inte i överenskommelsen och kontakten med just denna förälder avbröts. Kanske kunde inte de föräldrar som tackade ja sätta sig in i vad en intervju skulle innebära för barnet. Detta har hanterats genom kontinuerligt etiskt reflekterande samt en tydlighet om ramarna i kontakten med föräldrarna och barnen.

Deltagandet i intervjuerna var baserat på frivillighet. Trots detta förmedlade flera deltagare att föräldrarnas frihetsberövande egentligen inte var något man ville prata om. Anledningar till detta kan ha varit att detta är skamligt eller att man inte ville tala illa om föräldern. Kanske fanns en rädsla hos deltagarna att delge intervjuaren information om något som föräldrarna inte skulle ha velat att de tog upp. Under intervjuerna fanns en stor öppenhet inför vad deltagarna själva ville ta upp och berätta mer om. I och med detta låg tyngdpunkten på olika frågor i de olika intervjuerna. Detta gav materialet en väldig bredd. En mer strukturerad intervju antas därför ha gett delvis ett annat resultat.

Deltagarna skilde sig en del åt vad gäller ålder. Den yngsta deltagaren var 13 år och den äldsta 22 år. Denna skillnad kan ha påverkat resultatet på så sätt att olika aspekter är olika viktiga för de yngre/äldre. I resultatet visade sig en skillnad vara hur man uppfattar avståndet till föräldern. De yngre upplevde detta, oavsett avstånd, som mycket långt. Anledningen till detta kan vara att man i denna ålder påverkas mer och blir mer tyngd av att föräldern är frihetsberövad. Det kan också vara så att barn i den åldern inte har samma möjligheter att ensam resa längre sträckor utan är mer beroende av andra människor i omgivningen. De äldre deltagarna har dessutom fler erfarenheter av att föräldern frihetsberövats samt flera års ytterligare livserfarenhet. De hade flyttat hemifrån, i flera fall fått professionell hjälp och kunde på ett tydligare sätt se hur detta har påverkat dem. I åldrarna 18 - 22 antas ungdomar också kunna reflektera kring sina erfarenheter och upplevelser på ett annat sätt än i de tidiga tonåren.

Platsen för intervjuerna varierade mycket. Oavsett var dessa hölls strävade jag efter att skapa en miljö av lugn och ro. Fördelar och nackdelar med att hålla intervjuerna i deltagarnas hemmiljö måste vägas mot varandra när det gäller studier av ungdomar. Att

som intervjuad befinna sig på hemmaplan skapar en trygghet som är svår att skapa någon annanstans. Därmed har man skapat en bättre förutsättning för att samtala. Dessutom ger ett hembesök intervjuaren en mängd övrig information om barnet i dess hemmiljö. Nackdelen med att hålla intervjuerna i deltagarnas hem var att vi, trots förberedelser, blev störda av att telefonen ringde eller av att föräldrar eller andra personer som av någon anledning behövde ha tillgång till det rum vi befann oss i kom in i rummet. Detta gjorde i några fall att intervjun fick avbrytas en kort stund.

Att ett barn vid tiden för datainsamlandet inte hade sin förälder i fängelse antas inte ha påverkat resultatet i nämnvärd mening eftersom föräldern varit frihetsberövad många gånger under flickans uppväxt.

Deltagarna kan ha uppfattat ett deltagande i intervjun både som en positiv och en negativ upplevelse. Risk finns att deltagarna upplevde att jag såg på frihetsberövande som något dåligt. Eventuellt kan flera deltagares betoning på familjens normalitet förklaras på detta sätt. Att prata om saker som är svåra och nära kan påverka intervjupersonerna både kort- och långsiktigt. Kanske väckte frågorna och samtalet funderingar om saker som ungdomarna aldrig tänkt på förut? Erbjudande om telefonkontakt erbjöds efter varje intervju för att möjliggöra reflektion och stöd om det skulle behövas. Möjlighet till uppföljning av annat slag hade varit bra, men genomfördes ej på grund av tidsbrist.

Författarens förförståelse

Många av de intagna jag först talade med förmedlade en stor skepticism mot psykologstudenttiteln och undrade rent konkret varför jag tänkte utföra denna studie. En rädsla för fördomar och oförstående hos undertecknad förmedlades från föräldrarna. Mina egna erfarenheter av att under en period ha haft en förälder i fängelse användes således i kontakten med anstalter och föräldrar som ett sätt att skapa kontakt. Att delge vissa personer denna information kan ha påverkat deras beslut att låta barnen delta i undersökningen. Det är också rimligt att anta att någon som inte har dessa erfarenheter skulle ha bedömt andra frågeställningar och slutsatser som viktiga. Det är oundvikligt att min bakgrund påverkar mitt sätt att se på materialet men genom medvetenhet om mitt perspektiv har en öppenhet inför just dessa individers berättelser eftersträvat.

Resultatdiskussion

Här sammanfattas resultatet och kopplas till psykologiska utvecklingsteorier. En avslutande diskussion kring barn till frihetsberövades förutsättningar samt förslag till vidare forskning avslutar avsnittet.

En otrygg vardag

Deltagarna beskriver en utsatthet på flera olika plan i livet. Flera aspekter tillhörande deltagarnas vardag påverkas av föräldrarnas frihetsberövande. Beroende på om ungdomen bott med föräldern vid tiden för frihetsberövandet eller ej har betydelse för hur separationen påverkat dem. För de som var vana att ha föräldern hos sig i sin vardag

blev omställningen större än för de som inte bott med föräldern vid tiden för frihetsberövandet. Otrygghet i vardagen beskrivs som en konsekvens av föräldrarnas frihetsberövande. Många deltagare har vid flera tillfällen flyttat eller upplevt att föräldern haft en osäker boendesituation, vilket har påverkat möjligheterna att umgås. Flera av deltagarna har varit placerade i jourhem, familjehem eller på behandlingshem av socialtjänsten. Detta kan ha inneburit att föräldrarna brustit i omsorgsförmåga på ett eller annat sätt. Många gånger har släktingar fått rycka in och ta hand om barnen. För många familjer har de ekonomiska förutsättningarna inte varit de bästa. Barnen har ibland känt sig utanför och annorlunda om de inte kunnat delta i aktiviteter tillsammans med sina vänner på grund av detta. I andra fall har deltagarna erfarenhet av att föräldern skämt bort dem och gett dem allt de pekat på, oavsett kostnad.

Deltagare beskriver också incidenter ur sitt liv som visar på en oförutsägbarhet och osäkerhet under uppväxtåren. Föräldrars missbruk var en avgörande faktor för de flesta. Ungdomarna uttrycker frustration över att den missbrukande föräldern inte går att lita på och att denna blir personlighetsförändrad till följd av drogmissbruket. För många har detta varit ett faktum under hela uppväxten. Flera deltagare beskriver tidiga upplevelser av att en förälder bara försvinner. En sådan erfarenhet kan för barn, speciellt i yngre åldrar, vara en traumatisk upplevelse. Att bli lämnad eller övergiven upplever barn ofta som något av det allra värsta som kan hända. Hur detta bearbetas och läggs till övriga erfarenheter av separationer är av stor betydelse för kommande utveckling. Det tidiga sveket kan påverka barnet under hela uppväxten. Deltagare beskriver även situationer då de varit utsatta för hot om våld. Alla deltagare har erfart separation mellan sin mor och far.

Intervjupersonerna beskriver att de är utsatta för många riskfaktorer på samma gång. Forskning har visat att ett stort antal riskfaktorer kan vara mer negativt för utvecklingen än en riskfaktor oavsett natur (Borge, 2005). Samtidigt som föräldern är frihetsberövad har flera ungdomar erfarenhet av att föräldern även missbrukar. Somliga familjer har ekonomiska problem. Andra måste flytta eller blir omhändertagna av socialtjänst eller släktingar. Vissa upplever dessutom att de blir stigmatiserade av omgivningen.

Van Nijnatten (1998) menar att det är just separationen från föräldrarnas som är det främsta problemet för barn till frihetsberövade. Separationer påverkar barn olika beroende på barnets ålder och separationens längd. En separation kan för ett litet barn påverka anknytningen till föräldern negativt. Barnet kan få svårt att känna tillit till andra genom hela livet om anknytningen skadas (Bowlby, 1969). De inre föreställningar som det lilla barnet bygger upp påverkar kommande relationer och hur barnet klarar av att lämnas ensamt. En god anknytning ger en inneboende trygghet och kan utgöra grunden för ett gott självförtroende och en god självkänsla. Att etablera relationer som hjälper barnet att skapa mening i tillvaron kan kallas ett överlevnadsbehov. Resultatet från föreliggande studie pekar på att dessa barn upplevt flera separationer redan från tidig ålder. Risken att anknytningen skadas är med andra ord förhöjd. Poehlmann (2005) fann att majoriteten av de barn till frihetsberövade som deltog i hennes studie hade en otrygg anknytning. Denna studie kan inte bekräfta Poehlmanns resultat, men den visar att barnen befinner sig i en miljö där utsatthet och övergivenhet är vanligt. En missbrukande förälder kan inte vara närvarande, pålitlig och lyhörd för barnens behov.

Dessa förmågor menar Ainsworth m fl (1978) är av avgörande betydelse för om barnet ska utveckla en trygg eller otrygg anknytning.

Hur barn uppfattar separationer beror också på vilket kognitivt utvecklingsstadium de befinner sig i. När barnet ännu inte uppnått vad Piaget kallade objektpermanens (Crain, 1980) upplever de att saker som de inte direkt varseblir inte finns. Man kan säga att ju yngre barnet är, desto mer obegriplig blir separationen från föräldern.

Brott och straff

När det gäller brottet som föräldern har begått förstår de flesta deltagare inte hur denna kunde göra något sådant, och ungdomarna är arga över att detta har hänt. I vissa fall har barnet aldrig pratat med den egna föräldern om att hon vet vad brottet bestod i. Många gånger anar deltagarna vad som har hänt men vet inte med säkerhet. Beroende av vad brottet bestod i har deltagarna olika lätt/svårt att förlåta sin förälder. Vanliga reaktioner på föräldrarnas frihetsberövande är ledsenhet, ilska och besvikelse. De allra flesta har upplevt att föräldern suttit i fängelse vid flera tillfällen. Trots detta uttrycker de flesta att de hoppas att detta är sista gången och att föräldern ska lämna sitt kriminella liv. I något fall beskrivs att det vore en lättnad om föräldern kunde fortsätta vara frihetsberövad eftersom detta ger barnet en viss trygghet. Att veta var föräldern befinner sig och att denna har det bra är av stor betydelse för dessa barn, eftersom de i många fall växt upp med en osäkerhet kring föräldrarnas välmående. I vissa fall uttrycks en tanke om att allt bara är ett missförstånd och att någon annan än föräldern är den skyldiga. Generellt upplever deltagarna att det är bättre att veta att föräldern hamnat i fängelse och att denna därmed lever, än att gå och vänta och vara orolig. I de fall då föräldern bara försvunnit har barnen varit oroliga för att denna dött eller skadat sig. När barnen fick reda på att föräldern var frihetsberövad reagerade de då både med lättnad och med ledsenhet på samma gång.

Deltagarna uttrycker tacksamhet över öppen kommunikation mellan förälder och barn. Just information om brottet och straffet tycks vara särskilt viktig. Information som gäller barnen är viktig att delge dem, annars ökar oron och fantasier väcks (Melin, 1998). Information om var föräldern är och varför kan undvika att, speciellt yngre barn, tar på sig skuld för föräldrarnas försvinnande. I materialet framkommer många tecken på att barnen ofta inte är informerade om vad som kommer att hända eller varför saker sker. Detta tycks bidra till en osäkerhet i barnens tillvaro. Exempelvis har de flesta frihetsberövade föräldrar en osäker boendesituation. Vad som ska hända med mamma eller pappa efter frigivning är således ett orosmoment. Barnen vet heller inte med säkerhet när de kommer att kunna träffa föräldern nästa gång eller hur lång tid denna/denne har kvar på sitt straff. Enligt Rutter och Quinton (1984) finns det en skyddande effekt i att kunna planera sitt liv. Känslan av att man själv styr sitt liv ger en starkt självkänsla. Detta innebär att det kan vara av stor betydelse för barn till frihetsberövade att vuxna som finns runt barnet informerar om föräldrarnas straff och praktiska förhållningsregler, så som besökstider, telefontider och permissioner. På så sätt kan barnet få framförhållning och känna trygghet i att veta åtminstone när man får träffa mamma eller pappa nästa gång. Även Poehlman (2005) betonar betydelsen av öppen, emotionell kommunikation med barnet. Många föräldrar kan tänkas behöva

hjälp med denna typ av kommunikation, vilket socialtjänst, barnpsykiatri eller kriminalvård skulle kunna hjälpa till med på ett mer systematiskt sätt än de gör idag.

Under det som Piaget (Refererad i Havnesköld & Risholm Mothander, 2002) kallar de konkreta operationernas stadium (ca 7-11 år) blir moralregler och normer begripligare för barnet. Barnets förmåga att reflektera kring moraliska spörsmål utvecklas, enligt Kohlbergs modell (Crain, 1980) i olika steg. Beroende på vilket stadium av utveckling som barnet befinner sig i när föräldern frihetsberövas kan därmed tänkas ha betydelse för vilka utmaningar han/hon ställs inför vad gäller utveckling av moraliskt resonerande. Hur ett barn hanterar det faktum att föräldern har gjort något som av samhället anses vara fel kan se olika ut. Genom samtal med vänner och med andra vuxna i omgivningen kan barn till frihetsberövade utveckla sitt tänkande om moraliska frågor i samband med detta.

Kontakten med föräldern

Deltagarnas kontakt med föräldern upprätthålls till vardags via telefon. Hur tät denna kontakt är beror delvis på fängelsets restriktioner. Vissa föräldrar uppges kunna ringa till sina barn varje dag, andra en gång i veckan. Telefonkontakten uppskattas av alla deltagare. För någon kan det bli för mycket, eftersom föräldern ringer flera gånger om dagen. Alla deltagare har erfarenhet av att besöka sin förälder på anstalt, behandlingshem eller rättspsykiatrisk avdelning. Färngelsebesöken beskrivs av de flesta som en jobbig upplevelse. Upplevelsen av att vistas tillsammans med andra kriminella beskrivs som skrämmande och mötet med personalen som stigmatiserande. Deltagarna ser inte sin förälder som en kriminell person utan som just mamma eller pappa. Därför blir bilden av mamman eller pappan som en fånge svår att ta till sig. Någon deltagare har i mötet med anstaltens personal som barn till en intern själv känt sig skyldig. Andra uttrycker att de och deras släktingar upplevt visitationerna vid besöket som kränkande. Permissioner uppskattas allra mest eftersom dessa liknar det sätt varpå man normalt umgås med sin förälder. Att kunna umgås med föräldern hemma och göra vad man vill är vad de flesta tycker om att göra. Deltagarna har inte all relevant information om regler för telefonkontakt, besök eller permission. Att träffa föräldern brukar de flesta uppleva som något roligt. Att skiljas åt känns ofta svårare.

Följder av förälderns frihetsberövande

Att behöva leva separerad från föräldern och vänta på att straffet tar slut upplevs som det jobbigaste med förälderns frihetsberövande. Deltagarna saknar, längtar efter och väntar på föräldern. Dessa tankar dyker ofta upp om deltagarna mår psykiskt dåligt av andra anledningar. För de flesta är dock detta mer eller mindre en vana.

Flera deltagare har tagit ett visst ansvar för sina syskon. Äldre deltagare uttrycker också att deras erfarenheter har fört med sig att de har svårt att lita på andra, eller på sin partner. Samtidigt tycker flera att de har blivit starkare av sina erfarenheter och tacksamma för det de har. Några menar att de har växt upp snabbare än andra jämnåriga.

Denna studie kan inte bekräfta Murray och Farringtons (2005) resultat som visar att barn till frihetsberövade oftare uppvisar antisocialt, kriminellt beteende. Egna problem som beskrivs är istället eget bruk av droger, självdestruktivt beteende, depression, trösttänder och magsår. De äldre deltagarna har lättare att reflektera kring egna problem än de yngre. Många betonar dessutom att de egna problemen ej är ett resultat av föräldrarnas frihetsberövande. Man uttrycker en medvetenhet om att de egna erfarenheterna gjort den egna personligheten mer sårbar.

Ingen av deltagarna uttrycker skuld kring föräldrarnas problematik. Däremot beskriver flera att de skämts för sin förälder. Enligt Tomkins (Refererad i Havnesköld & Risholm Mothander, 2002) har skamkänslan betydelse för hur själv och självkänsla utvecklas. Många tonåringar upplever sina föräldrar som pinsamma och som någon man skäms för. Detta kan ses som en sund aspekt av identitetsutvecklingen. I de fall där starka försvar mot skam utvecklas eller om värdelöshetskänslor befästs kan skammen dock påverka barnets utveckling negativt.

Omgivningens betydelse

Att berätta om föräldrarnas frihetsberövande är ingenting som deltagarna gärna gör. Det är inte alla i omgivningen som vet om detta och deltagarna väljer ut vilka de berättar för. Personer ungdomarna har förtroende för, så som nära vänner och familj och släkt, vet ofta om föräldrarnas situation. Vissa ungdomar upplever att det kan vara lättare att berätta för personer som har liknande erfarenheter. En anledning till varför deltagarna inte har berättat för vissa kan handla om att de skäms. Det har hänt att deltagare känner sig tvingade att ljuga för kompisar om var föräldern egentligen befinner sig. Rädsla för att folk ska behandla dem annorlunda eller tycka synd om dem gör också att de väljer att inte berätta. I flera fall vet ungdomarna inte om lärare i skolan vet eller ej. Man uttrycker också att det känns som en vana att prata om detta men att det känns märkligt för att det låter som en hemsk historia. Någon upplever att det kan bli opersonligt att prata om det fastän det hör till det privata.

Vad andra tycker om att föräldern är frihetsberövad menar deltagarna inte spelar någon roll. Någon tror att andra kanske känner medlidande med henne och någon annan har känt sig dömd av andra. Ibland har rykten börjat spridas vilket flera tror har med folks fördomar att göra. Vissa uppfattar att andra tänker att det kommer gå likadant för dem som för föräldern.

Vad gäller stöd från omgivningen tycker de flesta deltagarna att det finns personer som bryr sig om dem. Föräldrar, släkt, vänner, pojkvänner och andra vuxna finns där och stöttar ungdomarna. Det är vanligt att deltagarna vid något tillfälle under sitt liv bött hos eller fått ekonomiskt stöd av släktingar. Bara i något fall har flickan inte alls talat om föräldrarnas frihetsberövande med resten av släkten. Det finns önskemål om att föräldrarna skulle kunna bry sig lite mer om ungdomarna eller om varandra. Samtidigt har vissa deltagare inga krav eller förväntningar på att föräldern ska bry sig. För många är syskonen oerhört viktiga. Syskon upplevs förstå vad deltagarna har varit med om på ett alldeles speciellt sätt eftersom de oftast varit med om samma saker. Professionellt samtalsstöd har erhållits av flera deltagare. Kontakt har i dessa fall förmedlats via

skolan. Olika typer av stöd från socialtjänsten har också erhållits. Flera upplever dock att de har haft svårt att få det ekonomiska stöd de skulle ha behövt.

Flera deltagare har upplevt att kompisars föräldrar inte låtit deras barn leka med dem eller att andra barn inte fått komma hem till dem. Detta upplevs som något verkligt ledsamt. Flera har också mött ett oförstående från omgivningen och känt att de behövt försvara sin förälder. Några har i förtrolighet berättat om föräldrarnas frihetsberövande men blivit svikna när personer avslöjat hemligheten för andra. Vänner har annars fungerat som ett viktigt stöd för deltagarna. Att dela sina erfarenheter med någon som själv har haft liknande problem tycks vara en av de mest uppskattade aspekterna. Flera umgås med kompisar som själva har missbrukande föräldrar eller andra liknande problem. Utanförskap och tendens att lätt hamna i konflikter beskrivs av flera. För tonåringen är vänskapsrelationer extra viktiga. Dessa fyller en stor funktion i identitetsutvecklingen (Hwang & Nilsson, 1995). Barn till frihetsberövade kan till följd av social stigmatisering uppleva utanförskap och problem i relation till kompisar. Detta kan leda till starka känslor av ensamhet.

Identifikation med föräldern

Deltagarens ålder och hur kontakten mellan förälder och barn sett ut innan frihetsberövandet påverkar hur identifikationen med föräldern ser ut idag. De flesta beskriver att de står närmare sin mamma än sin pappa. Detta kan antas bero på att fem av sex deltagare var flickor. Det kan också vara så att det generellt är mödrar som tar det primära ansvaret för barnen och därför blir den viktigaste personen i barnets liv. En annan anledning kan vara att de flesta deltagarna aldrig bott med sin far. I vissa fall är det pappan som har tagit huvudansvaret för barnen. Några beskriver att pappan ger barnet materiella saker som pengar för att han har dåligt samvete.

Deltagarna framhåller sina föräldrars positiva egenskaper. Ungdomarna tycks ha ett behov av att få vara stolta över sina föräldrar trots deras kriminella beteende. För vissa är relationen till föräldern mer komplicerad. Någons förälder upplevs ha gett upp. En annan upplever att föräldern kan uppfattas som skrämmande. För någon har det varit jobbigt att till utseendet likna den förälder som är förknippad med kriminellt beteende. Kommentarer från den kvarvarande föräldern om detta gjorde deltagaren arg. Attityden gentemot kriminalitet och frihetsberövande hos den kvarvarande föräldern anses vara av stor betydelse för hur ungdomen hanterar sådana frågor. Relationen mellan föräldrarna påverkar också barnet (Van Nijnatten, 1998).

Deltagarna beskriver många situationer då de blivit svikna och besvikna. Det är inte alla som uttrycker denna besvikelse direkt. Istället kan mer indirekta uttryck skönjas. Flera ger intryck av att inte vilja tala illa om sin förälder, och väljer istället att idealisera denna/denne. Att skydda föräldern och bli snabb på att hitta på ursäkter för dess beteende uppfattas också som ett gemensamt drag hos flera deltagare. Vissa deltagare menar att eventuella egna skolproblem inte orsakats av föräldrarnas frihetsberövande utan av andra faktorer som exempelvis egen depression. Genom dessa beteenden är det som om barnen tar ansvar för och blir som föräldrar för sina föräldrar. Begreppet parentifiering (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002) beskriver detta fenomen. I och med att barnet hela tiden läser av föräldrarnas behov tränas han/hon inte i att känna igen

sina egna känslor. Konsekvensen blir att barnet inte utvecklar ett eget känslspråk för sina egna behov. Istället sker en ständig anpassning till andras känslor. Flera deltagare uttrycker svårigheter med att inte ta sina egna känslor på allvar.

Deltagarna tycks i flera fall ha skapat en idealiserad bild av sin mor och far. Detta kan vara en viktig kompensatorisk strategi när föräldrar brister i sin omsorg av barnet. Genom att internalisera den idealiserade bilden skapar denna grunden för identifikation med vuxenvärlden. Detta skulle mycket väl kunna vara ett sätt för barn som lever i utsatthet att överleva. Deltagarna beskriver också att de inte har några förväntningar på den förälder som sitter inne. Kanske har detta blivit ett sätt att skydda sig från att bli sviken ännu en gång. Erikson (1969) menar att det är i tonåren som en identitetsförvirring uppstår. Att finna sin roll och sin identitet är något som tar tid och som ungdomen behöver hjälp med av sina föräldrar. Om föräldrarna är frånvarande, psykiskt eller fysiskt, finns inte denna möjlighet. Grunden för identiteten skapas av erfarenheterna av de tidigare faserna i identitetsutvecklingen. För barn till frihetsberövade antas identifikationen med föräldern vara komplicerad till följd av att föräldern ej är närvarande och att föräldern gjort något som ej är accepterat av övriga samhället. I den ålder som deltagarna är i är människan dessutom i full fart med att forma sin vuxenidentitet och behöver vuxna som kan stå som förebilder för denna utveckling.

Flera deltagare beskriver att deras föräldrar har haft svårt att sätta gränser för sina barn. Detta visar sig t ex genom överdriven generositet eller att låta barnen leva vind för våg. Även tendenser till för hårt gränssättande finns. Enligt Stern (1985) strävar barnet kontinuerligt efter att forma relationer. För att kunna differentiera ut sig själv måste barnet kunna knyta band till andra. Hur föräldern bemött det lilla barnets behov av att knyta dessa band spelar roll för hela den fortsatta utvecklingen.

Deltagarna förmedlar på olika sätt att deras uppväxt och familj är normal. De tycker att föräldrarna fungerat som vilken förälder som helst. En önskan att vara som alla andra förmedlas. Detta gäller både utseende och familjeförhållanden. Att passa in och vara som alla andra kan kännas speciellt viktigt under ungdomsåren då identiteten utvecklas (Erikson, 1969). Flera deltagare menar att de har växt upp snabbare än andra jämnåriga, till följd av sina erfarenheter. Att klara sig själv, både ekonomiskt och socialt, beskrivs som en viktig uppgift i livet. De äldre deltagarna uttrycker att de är nöjda med sin uppväxt och med den de har blivit idag. Flera uppfattar sig som en person som andra har lätt att prata med och som kanske är för snäll för sitt eget bästa.

Många har tagit rollen av att hålla ihop familjen. Detta skulle kunna uppfattas som en svår uppgift och är egentligen inte ett ansvar som barnet ska behöva ta. Kanske upplever barn som får denna roll i familjen att de misslyckas med sin uppgift. Frågan blir då hur barnet lever med och hanterar känslan av skuld.

Svårigheterna till trots tycks deltagarna i de flesta fall lyckats upprätthålla en tillfredställande psykologisk funktion. Bemästring (coping) och resiliens är begrepp som kan förklara detta. Coping handlar om att lära sig hantera livet på bästa sätt. Resiliens däremot är inget som kan läras in utan utvecklas i samspel mellan barnets individuella personlighet och riskerna som omger barnet (Borge, 2005). Många av

deltagarna beskriver att de utsatts för familjebaserade risker så som omsorgsbrist och missbruk. De flesta beskriver dock att de aktivt har sökt hjälp eller stöd, antingen hos vänner eller professionellt, och därmed hanterat situationen.

Tankar om framtiden

Deltagarna uttrycker, beroende på ålder och intressen, olika framtidsplaner. Flera uttrycker att de inte vill hamna i samma situation som sina föräldrar. De flesta kan tänka sig att plugga vidare och de vill gärna ha en ekonomisk trygghet innan de skaffar egen familj. Några deltagare önskar att föräldern ska sluta med missbruk och kriminellt beteende. Oro inför förälders frigivning beskrivs i vissa fall. Detta både för sin egen och för föräldrarnas skull. Frigivningen medför en osäkerhet exempelvis i fråga om boende och hur man nu ska umgås.

Barn till frihetsberövade- avslutande diskussion

Många av dessa barn och ungdomar har varit med om saker som barn inte ska behöva utstå. Om barnet har bevittnat våld i hemmet eller blivit omhändertaget av de sociala myndigheterna är detta en stor fråga i sig. Även föräldrarnas missbruk påverkar barnet oerhört mycket. Därför är det svårt att dra slutsatsen att det enbart är föräldrarnas frihetsberövande som påverkat barnet och bidragit till de erfarenheter av utsatthet som här beskrivits. Det har blivit tydligare för mig, under arbetets gång, att barn till frihetsberövade är svårt att definiera som en grupp. De kommer från så olika samhällsklasser, de har andra problem som kan påverka dem mer i deras vardagliga liv och de upplever föräldrarnas frihetsberövande på olika sätt. Å andra sidan kan man säga att barnen har ganska många saker gemensamt. De är alla på något sätt del av en kriminell värld, utan att själva ha begått något brott. Erfarenheterna av utsatthet är många gånger starka. De har dessutom alla erfarenheten av separation från föräldern. De är också tvingade att inse att deras förälder har gjort något som samhället anser är fel och de är tvingade komma i kontakt med kriminalvården.

Det finns inget organiserat system för hur dessa barn ska bemötas. Vare sig polis, domstol eller fängelse är skyldiga att ta reda på om den som grips och fängslas har barn. Precis samma problem finns i USA och andra länder (Van Nijnatten, 1998). Betydelsen av samarbete mellan olika myndigheter och organisation bör därför betonas. På senare år har kraven på samarbete mellan myndigheter vad gäller barn som far illa ökat. Den 1 juli 2003 utökades socialtjänstlagen så att anmälningsplikten även gäller personal inom kriminalvård och rättspsykiatrisk verksamhet. Förhoppningsvis kan dessa förändringar leda till att fler barn fångas upp.

Socialstyrelsen och Kriminalvårdstyrelsen (1998) betonar vikten av att barn som behöver professionell hjälp att bearbeta den kris som föräldrarnas frihetsberövande skapar, får den hjälp de behöver. Socialstyrelsen och Kriminalvårdsstyrelsen menar att detta är socialtjänstens ansvar, vid de tillfällen då barnet är känt för myndigheten. Socialtjänsten bör, enligt utredarna, antingen ge denna hjälp eller förmedla kontakt med exempelvis barn- och ungdomspsykiatri (Socialstyrelsen & Kriminalvårdsstyrelsen, 1998). Vad flera vittnar om idag är dock att barn- och ungdomspsykiatri är högt belastad. Många av de här familjerna behöver akuta insatser och kan inte vänta i

månader på en första tid. När resurser i skolor minskar och skolkuratorer och skolpsykologer inte finns att tillgå, frågar jag mig vem dessa barn kan söka hjälp och stöd hos. Lärares roll kan bli betydelsefull, men eftersom inte alla barn berättar för omgivningen om vad som hänt kan det inte förutsättas att läraren vet något om barnets utsatta position.

Under de senaste åren har ett ökat politiskt intresse för straffrätt gjort att debatten om kriminalvården tagit fart. Det verkar finnas en tendens att idag kriminalisera fler gärningar i syfte att skydda allmänna intressen. Media rapporterar ofta om att överbeläggningar på anstalter och häkten har blivit ett problem. Kriminalvården drivs idag under sparkrav vilket kan öka risken för att otrivsel ökar, säkerheten försämras och tiden för brottsprevention försvinner. Samtidigt är polisens uppklaringsprocent vid misstanke om brott låg och fler fängelseplatser behövs. De senaste åren har mycket av debatten kring kriminalvården fokuserat på hur rymningar och fritagningar från fängelserna ska kunna förebyggas. Idag planeras uppförande av nya så kallade säkerhetsfängelser. Faktum är att ju fler som fångas, desto fler barn och familjer kommer att beröras. Eftersom gruppen barn till frihetsberövade ökar i antal anser jag att det är viktigt att inte glömma bort att barn till kriminella har rättigheter och behov som måste tillgodoses.

Förslag till vidare forskning

Att utföra denna studie har lett till att många frågor har väckts kring barn till frihetsberövade och deras liv. Vidare forskning skulle kunna fördjupa en eller några aspekter av det som framkommit i denna undersökning. Barnets reaktioner på att mötas och skiljas från föräldrarna skulle exempelvis kunna studeras närmare. Det skulle även vara intressant att titta närmare på det faktum att barnen så ofta inte har tillräckligt mycket information om sin verklighet. Hur detta påverkar deras förmåga att utveckla förtroende för andra människor skulle kunna studeras.

Det skulle även vara intressant att göra en jämförelse mellan barn som vid tiden för frihetsberövandet är familjehemsplacerade och barn som bor med sina biologiska föräldrar. Hur skiljer sig upplevelsen av separationen från föräldern och hur påverkas kontakten med den frihetsberövade föräldern i dessa två grupper? En annan viktig jämförelse som skulle kunna göras är den mellan barn till missbrukande och icke missbrukande föräldrar. Finns det anledning att tro att det är missbruket som påverkar barnet mest? En annan intressant uppgift vore att följa barn över tid och på olika sätt registrera upplevelser kopplade till föräldrarnas frihetsberövande.

Referenser

Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Andersson, G. & Hollander, A. (1996). Om barns rätt och barns bästa. I G. Andersson, K. Aronsson, S. Hessel, A. Hollander & T. Lundström (Eds.), *Barnet i den sociala barnvården* (s. 58-99). Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete & Liber.

Aronsson, K. (1996) Barnintervjun och barnets röst. I G. Andersson, K. Aronsson, S. Hesse, A. Hollander & T. Lundström (Eds.), *Barnet i den sociala barnvården* (s. 100-123). Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete & Liber.

Barnombudsmannens rapport (2004) *Straffa inte barnet! En studie av barnperspektivet inom kriminalvården*.

http://www.bo.se//Files/publikationer.%20pdf/BO_straffa_inte040212.pdf

Borge, A. I. H. (2005). *Resiliens - risk och sund utveckling*. Lund: Studentlitteratur.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume 1. Attachment*. London: Tavistock.

Crain, W. (1980). *Theories of development. Concepts and applications*. Third edition. New Jersey: Prentice Hall.

Erikson, E. (1969). *Ungdomens identitetskriser*. Stockholm: Natur och Kultur.

Havnesköld, L. & Risholm Mothander, P. (2002). *Utvecklingspsykologi. Psykodynamisk teori i nya perspektiv*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.

Hayes, N. (2000). *Doing Psychological Research: Gathering and Analysing Data*. Buckingham: Open University Press.

Hwang, P. & Nilsson, B. (1995). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur.

Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen (1998). *Barn med frihetsberövade föräldrar*. Kriminalvårdsstyrelsen, Norrtälje.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Main, M. & Solomon, J. (1986). Discovery of an Insecure-Disorganized/ Disoriented Attachment Pattern. I T.B. Brazelton & M.W. Yogman (Eds.), *Affective Development in Infancy* (s. 95-124). Norwood, NJ: Ablex

Melin, M. (1998). *Fångarnas barn. Rädda Barnen*.

Mumola, J. C. (2000). Incarcerated parents and their children
<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/iptc.htm>

Murray, J. & Farrington, D.P. (2005). Parental imprisonment: Effects on boys' antisocial behaviour and delinquency through the life-course. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 1269-1278.

Poehlmann, J. (2005). Representations of Attachment Relationships in Children of Incarcerated Mothers. *Child Development*, 76, 679-696.

Pogrebin, M.R & Dodge, M. (2001). Women's accounts of their prison experiences. A retrospective view of their subjective realities. *Journal of Criminal Justice*, 29, 531-541.

Rudh, A. (2002). *Att blicka ut i världen genom barns barnets ögon- perspektiv och metodik i samtal med barn*. Psykologexamensuppsats, Psykologiska Institutionen, Stockholm.

Rutter, M. & Quinton, D. (1984). Long-term follow-up of woman institutionalized in childhood: factors promoting good functioning in adult life. *British journal of Developmental Psychology*, 18, 225-234

Stern, D.N. (1985). *Spädbarnets interpersonella värld*. Stockholm: Natur & Kultur.

Sylvander, I. (1980). *Barn och separationer*. Utbildningsproduktion AB.

Utrikesdepartementet (2000). FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Van Nijnatten, C. (1998). *Detention and development. Perspectives of children of prisoners*. Godesberg: Forum Verlag.

Verksamhetsberättelse Bryggan Stockholm, 2004.

Bilaga 1: Brev till föräldrar

Hej!

Mitt namn är Maria Östling. Jag är 28 år och studerar på Psykologlinjen vid Stockholms Universitet. Nu är jag inne på min sista termin och håller på att skriva min Examensuppsats. Ämnet jag har valt för detta är "Barn till frihetsberövade"; barn som har/ har haft en eller båda föräldrarna i fängelse.

Mitt syfte

Man vet idag utifrån forskning gjord på bl a barns reaktioner vid förälders dödsfall och skilsmässa, att separation från en förälder påverkar barn starkt. Men hur barn som har eller har haft en förälder i fängelse upplever sin situation vet vi inte så mycket om. Därför vill jag undersöka detta närmare. Detta tänkte jag göra genom att intervjua barn mellan 10 och 18 år som har eller har haft en förälder i fängelse.

Min fråga till dig

Har du en son/dotter som befinner sig i denna situation? Tror du att ditt barn i sådant fall kan tänka sig att ställa upp på en intervju med mig?

Information om intervjuerna

Vad jag har tänkt fråga om i intervjun handlar om hur ditt barn upplever sin situation. Exempel på frågor är om ditt barn har hälsat på i fängelset och hur han/hon tyckte att det var, om ditt barn har berättat för kompisar osv. Intervjuerna ska hållas på en lugn, ostörd plats som känns trygg för ditt barn. Jag kan exempelvis komma hem till er eller till annan lämplig plats enligt överenskommelse. Intervjun beräknas ta ca 1,5 timme med en paus i mitten.

Jag kommer att spela in det som sägs på band, men det är ingen annan än jag och min handledare som kommer att lyssna på banden. När jag skrivit rent innehållet i intervjuerna kommer banden att raderas. Inga namn kommer att nämnas i rapporten, och allt material behandlas konfidentiellt. Om information framkommer om att ett barn far illa har jag, som alla andra, anmälningsplikt. Om barnet vill avbryta samtalet under intervjun och inte delta i studien, kommer det att ske. När allt material är bearbetat och klart kommer rapporten att finnas tillgänglig att läsa på psykologiska institutionens hemsida, www.psychology.su.se/PsychLib

Min bakgrund

Under min utbildning har jag fått erfarenhet av att samtala med och intervjua barn i utsatta situationer. Jag gjorde exempelvis min praktik på en Barn- och Ungdomspsykiatrisk mottagning. Jag har också ytterligare erfarenhet av barn då jag dels har arbetat i ett teaterprojekt i Stockholms skolor, dels har fyra yngre syskon som jag ofta umgås med. Mitt intresse för detta ämne beror också på att min egen pappa satt i fängelse när jag var yngre.

Min önskan

Min förhoppning är att denna undersökning ska bidra till synliggörandet av barn till frihetsberövade. Jag hoppas också att de föreningar som idag jobbar med dessa barn kan

använda undersökningens resultat i sin verksamhet. Avslutningsvis tror och hoppas jag att ditt barns upplevelse av att delta i intervjun ska vara positiva. Att en intresserad vuxen lyssnar och tar del av vad man har att säga om något viktigt brukar uppskattas av barn.

Om du tror att ditt barn skulle tycka att det var ok att prata med mig om detta eller om du har några frågor, så hör av dig! Du kan nå mig på telefon nr: 08/ 651 58 44 eller via mail: maria_ostling@yahoo.se

Min handledare är Gunilla Preisler, leg psykolog och professor vid psykologiska institutionen, Stockholms universitet. Hon kan nås på telefon: 08-16 20 07 eller mail gp@psychology.su.se

Med vänlig hälsning/ Maria Östling

Bilaga 2: Brev till barnen

Information om intervju!

Mitt namn är Maria Östling. Jag är 28 år och psykologstudent. Nu håller jag på att göra en undersökning om barn som har eller har haft en eller båda sina föräldrar i fängelse. För att ta reda på hur dessa barn och ungdomar upplever sin situation vill jag intervjua ett antal personer som är över 10 år om detta. Du är en av dessa.

Det jag vill ta reda på är vilka tankar och erfarenheter just **Du** har av det här. Jag har förberett en del frågor som jag kommer att ställa. Om Du under intervjun känner att Du ångrar dig och inte vill fortsätta prata, så avbryter vi intervjun. Du bestämmer också om det är någon fråga Du inte vill svara på.

Intervjun kommer att ta ca 1,5 timme. Jag kommer att spela in det som sägs på band, men det är ingen annan än jag, och min handledare, som kommer att lyssna på banden. När arbetet är klart kommer banden att raderas. Jag kommer sedan att skriva en uppsats där det som jag fått reda på i intervjuerna redovisas. I uppsatsen så kommer det inte att stå några namn så man kommer inte att kunna se vem som har sagt vad. Jag kommer också att ta bort all sådan information som gör att man kan ta reda på vem någon är.

Det är tänkt att det som står i uppsatsen ska kunna göra vuxna mer medvetna om vad barn/ungdomar tycker, så att de kan ta bättre beslut om saker som gäller barn/ungdomar som har en mamma eller pappa i fängelse. Det finns idag nästan ingen forskning på detta område därför tycker jag att det är viktigt öka kunskapen om barn och ungdomar som är i denna situation.

När allt material är bearbetat och klart kommer min uppsats att finnas tillgänglig att läsa på psykologiska institutionens hemsida, www.psychology.su.se/PsychLib

Min handledare heter Gunilla Preisler, och är Professor och Leg. Psykolog och arbetar på Psykologiska institutionen på Stockholms universitet. Hennes telefonnummer är 08/16 20 07 om Du vill kontakta henne.

Om Du har någon fråga angående studien får Du gärna höra av Dig till mig på telefonnr: 08- 651 58 44 eller maila mig på maria_ostling@yahoo.se.

Med vänliga hälsningar

Maria Östling
Psykologstuderande, termin 10, Stockholms Universitet

Bilaga 3: Skriftligt tillstånd

TILLSTÅND ATT UTFÖRA INTERVJU MED DITT BARN

I syfte att närmare studera hur barn och ungdomar med en/båda föräldrarna i fängelse upplever sin situation kommer jag, Maria Östling, att utföra ett antal intervjuer med barn och ungdomar över 10 år.

Intervjuerna kommer att spelas in på band men det är ingen annan än jag (och min handledare) som kommer att lyssna på banden. Intervjumaterialet, inklusive bandupptagningarna, raderas efter avslutat arbete. Allt material behandlas konfidentiellt och när resultaten redovisas i uppsatsen kommer uppgifter som går att spåra till en enskild individ att tas bort.

Om barnet vill avbryta samtalet under intervjun och inte delta i studien, kommer det att ske. Skulle information framkomma om att ett barn far illa har jag, som alla andra, anmälningsplikt. När allt material är bearbetat och klart kommer rapporten att finnas tillgänglig att läsa på psykologiska institutionens hemsida, www.psychology.su.se/PsychLib

Har du frågor eller vill ha ytterligare förtydliganden går det bra att kontakta undertecknad, eller min handledare; Gunilla Preisler, leg psykolog och professor vid psykologiska institutionen, Stockholms universitet. Hon kan nås på telefon: 08-16 20 07 eller mail gp@psychology.su.se

Maria Östling,
Studera på psykologlinjen, termin 10, Stockholms Universitet.
Telefon: 08/ 651 58 44, mail: maria_ostling@yahoo.se

(Avskilj denna del efter påskrift och återsänd i det frankerade svarskuvertet.)

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att mitt/mina barn:

_____ deltar i studien.

_____ den _____ 2005.

Namn

Bilaga 4: Intervjuguide

Intervjuguide

Inledning:

- Presentation av mig och ev förhandskunskap om familjen.
- Intervjuns planerade längd, paus i mitten.
- Tillåtet att avbryta om du vill gå på toaletten eller av andra skäl inte vill fortsätta. Säg till om det är någon fråga du inte vill svara på. Säg till om det är något du inte förstår så att jag kan förklara. Säg till om jag säger något som är fel.
- Vad detta syftar till/anledningen till intervjun, hur det kommer att användas, du kan få ta del av dokumentationen. Konfidentiellt material, ingen annan får läsa intervjuerna, hur jag avidentifierar etc.
- Ev. uppvärmningsfråga om något som deltagaren t ex tycker om att göra.

Frågeområden:

Familj och vardag

Berätta för mig om dig och din familj? (Då/nu)

Vilken klass går du i? / Arbete?

Hur är det i skolan tycker du?

Vad tycker du är roligt att göra på fritiden?

Vilka ingår i din familj? (föräldrar, syskon, styvföräldrar) Var bor de?

Klargöra om pappa/mamma sitter/satt inne. Hur länge de ska göra det. Om de har gjort det förut. Om de befinner sig långt från hemmet.

Föräldrarna skilda?

Vilka/var bor du (med) nu/då? Arbetar han/hon?

Får du hjälpa till mycket hemma (nu/då)?

Hur ser en vanlig dag ut för dig?

Tankar om frihetsberövandet

Kan du berätta för mig hur det är att ha en pappa/mamma i fängelse?

Vad tycker/tänker du om att din pappa/mamma sitter i fängelse?

Vad är det värsta med att han/hon sitter i fängelse? Finns det något bra med att han/hon sitter i fängelse?

Hur har det påverkat dig?

Hur gick det till när du fick reda på att mamma/pappa hade häktats/fängslats?

Vem berättade för dig att pappa/mamma hamnat i fängelse?

Var du med när polisen hämtade din pappa/mamma? När m/p häktades? När domen kom? Rättegången? Minns du vad du kände/tänkte när din pappa/mamma blev tagen av polisen?

Vet du varför din pappa/mamma sitter i fängelse?

Vad tänker du om det brott som din mamma/pappa har begått?
Tycker du att det är rätt att en person som har begått ett brott ska sitta i fängelse?

Tänker du ofta på att din pappa/mamma sitter i fängelse?
Vad tänker du på då?
När tänker du på/saknar du pappa/mamma som mest?

Bilden av föräldern/Identifikation

Hur är din mamma/pappa som person? Nu/då? (ev ge ex, ofta glad, ofta ledsen, etc)
Vad är din mamma/pappa intresserad av?
Vad arbetade mamma/pappa med före fängelsestraffet?
Vad är det bästa med din mamma/pappa?
Vad är roligt att göra tillsammans med din mamma/pappa?
Vad är du stolt över när det gäller din mamma/pappa?
Hur visar din mamma/pappa att hon/han tycker om dig?
Vem är du mest lik?
Vem tycker du att du lär dig saker av?

Kontakten med föräldern

Har du kontakt med mamma/pappa?
Hur ser den ut?
Hur såg kontakten ut innan pappa/mamma hamnade i fängelse?
Har relationen förändrats sen mamma/pappa hamnade i fängelse? Hur?
Hur tror du att relationen mellan dig och dina föräldrar kommer se ut i framtiden?
Hur skulle du vilja att det var?

Sociala aspekter/Omgivningens reaktioner

Vad tror du att andra tänker om att din pappa/mamma sitter i fängelse?
Har de reagerat på något särskilt sätt? Vad gjorde du då?

Finns det någon som du brukar prata med om hur det känns att din pappa/mamma sitter i fängelse? Vill/orkar du prata med någon om detta? Om inte: varför tror du att du inte talar med någon om detta?

Tycker du att det finns någon som bryr sig om dig och om hur du har det? I skolan?
Andra?
Finns det någon som borde ha brytt sig?
Skulle du ha velat ha kontakt med någon speciell när detta hände?

Har du berättat för någon kompis/lärare att din mamma/pappa sitter i fängelse?
Om de inte berättar: Varför?
Hur reagerade dina kompisar/lärare när de fick veta?
Hur har du hanterat deras reaktioner?

Känner du någon annan som också har en förälder i fängelse?

Att besöka anstalt/häkte

Har du hälsat på din pappa/mamma på häktet/fängelset någon gång?

Har du varit inne på ett fängelse någon gång?

Hur upplevde du det?

Hur kändes det att komma in på ett fängelse?

Vad hände? Vad gjorde du där? Vilka var där? Vad sa/gjorde de?

Hur kändes det när du skulle gå hem?

Framtiden

Vad fantiserar/drömmer du om för framtiden?

Vad har du för planer för framtiden?

Vad vill du helst göra när du blir vuxen?

Skulle du vilja ha en egen familj?

Avslutning

Nu har jag inga fler frågor. Har du något annat du vill ta upp eller fråga om innan vi avslutar intervjun? Är det något du vill berätta för mig? Har du några frågor du skulle vilja ställa till mig?

Efter att bandspelaren stängts av:

- Hur känns det att prata om det här?
- Du har berättat mycket för mig idag, jag skulle vilja tacka dig för att du har hjälpt mig.
- Lämna namn och nummer om hon/han skulle komma på någonting i efterhand. Om du tycker att du skulle vilja prata mer om det här, eller vill veta mer om, men som inte ska ingå i undersökningen kan du också ringa.
- Prata om något neutralt; ex vad barnet ska göra efter intervjun.